

REPRODUKČNÍ ZDRAVÍ 2009

Co dělat, aby člověk měl děti, když a až je bude chtít mít

Hana Konečná
Věduna Bubleová
Vít Janků

Zdravotně sociální fakulta JU České Budějovice
Nadace Mateřská naděje Praha
Středisko náhradní rodinné péče Praha
Centrum pro rodinu a sociální péči Brno
Česká společnost pro sexuální medicínu ČLS JEP
Společnost pro plánování rodiny a sexuální výchovu Praha

Galén 2009

Recenzenti:
Prof. PhDr. et RNDr. Marie Vágnerová, CSc.
Prof. PhDr. Petr Weiss, Ph.D.

© Hana Konečná – editor

ISBN: 978-80-7262-617-5

Podpořeno grantem GAČR č. 406/07/0274 a firmou Schering-Plough

Publikaci si můžete zdarma stáhnout v elektronické verzi na těchto adresách:
www.galen.cz, www.neplodnost.cz a www.hanakonecna.cz.

OBSAH

Úvod

5

Metody výzkumu

6

Proč (ne)chceme děti?

7

Co potřebujeme pro založení rodiny?

12

Potřebuje rodič nějakou pomoc?

17

Je dítě pojitkem vztahu?

23

Jak a kdy vzniká vztah k dítěti?

27

Závěr

30

Literatura

34

Kontakt na autory:

Doc. PhDr. Ing. Hana Konečná, PhD.
Zdravotně sociální fakulta JU
Katedra klinických oborů
B. Němcové 54
370 78 České Budějovice
nebo
Nadace Mateřská naděje
Ke Džbánu 385/17
161 00 Praha 6
www.materska-nadeje.cz
e-mail: info@materska-nadeje.cz

PhDr. Věduna Bubleová
Středisko náhradní rodinné péče
Jelení 91
118 00 Praha
e-mail: info@nahradnirodina.cz
www.nahradnirodina.cz

Mgr. Ing. Vít Janků
Centrum pro rodinu a sociální péči
Josefská 1
602 00 Brno
e-mail: crsp.brno@centrum.cz
www.crsp.cz

ÚVOD

Psychosociální aspekty rodičovství a bezdětnosti jsou významnými výzkumnými i politickými tématy v mnoha vyspělých státech, nejen evropských [3], [10]. Důvodem jsou stárnutí a vymírání populace, rozvoj reprodukční medicíny, přinášející závažné etické otázky, a demokratizace společnosti dávající velký důraz na individuální lidská práva včetně práv dětských.

Kvalitativní výzkum nazvaný „Psychosociální aspekty biologického, nebiologického a ‚náhradního‘ rodičovství a dobrovolné a nedobrovolné bezdětnosti“ probíhal v letech 2007 až 2009 a byl podpořen grantem č. 406/07/0274. Vedla ho Zdravotně sociální fakulta Jihočeské univerzity a podílely se na něm tři nestátní neziskové organizace s různým zaměřením na podporu rodiny:

1. Centrum pro rodinu a sociální péči z Brna, což je organizace, jejímž posláním je podporovat rodinu ve všech fázích vývoje, hájit její zájmy a napomáhat rozvoji prarodinných služeb v místních komunitách. Nabízí rodinné, vzdělávací i sociální programy.

2. Středisko náhradní rodinné péče se sídlem v Praze, jež se zabývá problematikou dětí, které se ocitly ve zvláště obtížných životních situacích, a dětí, které vyrůstají mimo vlastní rodinu. Cílem střediska je, aby rodinná péče o opuštěné děti převládla nad péčí ústavní a aby se všestranně rozvíjel a změnil systém náhradní rodinné péče u nás. Nabízí například poradenství a přípravu žadatelů o náhradní rodinnou péči a doprovázení, pomoc a podporu rodinám, které pečují o svěřené dítě.

3. Nadace Mateřská naděje se sídlem v Praze, která má za hlavní náplň organizaci pomoci a podpory těm, jejichž touha po dítěti se nenaplní, a osvětovou činnost v oblasti informování o příčinách a léčbě poruch plodnosti a uchování reprodukčního zdraví. Se sběrem dat nám pomohli také na gynekologicko-porodnickém oddělení Nemocnice České Budějovice, a. s.

K vypracování společného projektu nás přivedlo zjištění, že rodičovská problematika, kterou se jednotlivě zabýváme, není samostatnými obory, ale vždy jen jednou stránkou rodičovství, a že bez znalosti těch dalších stránek rodičovství není možné kvalifikovaně pomoci našim klientům. Když se člověk zabývá delší dobu stejným tématem, může se mu stát, že upadne do stereotypu, že některé jevy opomíjí, jiné zase příliš zdůrazňuje a další špatně interpretuje. Cílem tohoto výzkumu bylo zjistit, nakolik jsou naše intuitivní vidění a chápání správná či chybná. Ptali jsme se sami sebe, zda se nám daří v rámci naší práce pro rodiče i nerodiče správně rozumět jejich životní zkušenosti, zda se nám daří rozšiřovat úhly pohledu na rodinu a rodičovství a zda a jak můžeme zlepšit svou každodenní terénní práci.

A protože jsme se v projektu zavázali, že výsledky výzkumu co nejdříve zpřístupníme těm, díky jejichž ochotě nabídnout nám své zkušenosti výzkum proběhl a kterým jsou výsledky hlavně určeny, připravili jsme tuto publikaci. Je v ní to podstatné, co jsme zjistili.

METODY VÝZKUMU

Zkoumanou skupinou byli především naši klienti. Získali jsme výpovědi 389 žen a 118 mužů ve věkovém rozmezí 20–58 let. Patřili mezi ně rodiče dětí biologicky vlastních, v náhradní rodinné péči (adopce a pěstounská péče) i z tzv. third-party reproduction, dobrovolně i nedobrovolně bezdětní a lidé rodičovství plánující. Využití byly i chatové diskuse k různým otázkám rodičovství, včetně postojů ke kauze záměny dětí v porodnici v Třebíči. „Tvrdá“ data jsou tím pádem nepřesná – kvůli použití různých zdrojů jsme u mnoha výpovědí nemohli určit demografické proměnné (pohlaví, věk, stav, ...). A je to také jeden z důvodů, proč nemáme k jednotlivým tématům výpovědi od všech respondentů.

Pro získávání dat byly použity tyto metody: semistrukturované i nestrukturované rozhovory (cílené na výzkum, psychoterapeutické, náhodné), anketní dotazníky (s otevřeným koncem), příběhy, chaty, mediální sdělení. Pro obsahovou analýzu dat jsme zvolili pojetí výzkumu založené na zakotvené teorii [26]. Pro kontrolu validity dat byly použity následující techniky: triangulace metod, triangulace zdrojů. Techniky týkající se analýzy a interpretace shromážděného materiálu: validizace respondentem, zpětná vazba poskytnutá nerespondenty [4], [5]. Při práci s výpověďmi byla důsledně dodržována anonymita.

Ještě než se pustíme do rozboru výsledků, tak bychom rádi upozornili, že pokud uvádíme číselné údaje, pak je nutno brát je pouze orientačně. Cílem práce bylo identifikovat témata, nikoliv dělat statistickou analýzu. Orientační četnosti výskytu uvádíme proto, že přece jen někdy poskytují důležitý kontext. V závorkách pak uvádíme příklady výpovědí, ilustrující zobecněnou kategorii (jejíž název je uveden tučným písmem; u hlavních kategorií začíná velkým písmenem, u podkategorií malým písmenem).

PROČ (NE)CHCEME DĚTI?

Stejně jako v minulém výzkumu [14] nás překvapilo, jak málo lidí umí odpovědět na otázku proč chce dítě. Tyto odpovědi/neodpovědi jsme si nazvali **Nereflektované motivy**, zařadili jsme sem celkem 213 výpovědí – viz příklady v závorce (...dítě jsem vždy chtěla, a tak jsme to ani moc neřešili • Nevím proč, prostě jsem to chtěla. Nikdy jsem se nerozhodovala, jestli ano, či ne • Ano, nikdy jsem nepřemýšlela o tom, že dítě nechci • Nikdy jsme se s manželkou nerozhodovali, zda mít děti. To jsme brali jako přirozený běh věcí). Někdy respondenti svou odpověď ještě rozvedli, proto jsme vytvořili pro kategorii „nereflektované“ ještě další podkategorie. Těmi jsou **přirozenost** (četnost 68), když respondent zdůvodňoval svou odpověď přirozeností a normalitou rodičovství (Dítě jsem si vždy přála a považovala jsem to za přirozené • Dítě ano, byla to pro mě odjakživa naprosto přirozená záležitost, že budu mít alespoň jedno vlastní či nevlastní dítě – v pěstounské péči –, a to případně i bez vhodného stálého partnera), **počty** (četnost 28), to když respondent svou výpověď doplnil o počet chtěných dětí (Chci mít dvě děti, protože to považuji za ideální počet • Chci dítě, ale jenom jedno. A můj partner také jenom jedno. Ale kdyby se narodila dvojčata, tak by to určitě nevadilo), **podmínky** (četnost 42), když odpověď byla doplněna o podmínky uskutečnění motivace (...dítě ANO co nejdříve, máme s manželem dostudováno, máme byt a máme kam dítě přivést, chceme minimálně dvě děti a sníme o třech, manžel má dobrou práci – užívá rodinu • Já jsem si s bývalým přítelem neuměla dítě ani představit. Teď už mám dva roky chlapa, kterého chci jako otce svých dětí a životního partnera. Oba moc chceme mimčo. Teda klidně i víc...).

Kategorií, která už nějakou reflektovanost obsahovala, byla touha po dítěti v souvislosti s uspokojením emocí (četnost 78), název kategorie **Emoce** (...ovšem když už ratolest začne běhat a mluvit – to přeče dostane snad každého • Teď se blíží Vánoce, tak budu chtít pro děti strojit stromeček, kupovat jim dárky a sdílet s nimi tu dychtivost a očekávání u rozsvíceného stromečku • Ráda se o ně starám a věnuji jim svou lásku). I tady jsme vytvořili podkategorie, pokud byla zmíněná konkrétní emoce, **radost** (Děti jsou radostí života), **podněty** (Ještě ve třiceti to bylo naprosto nepředstavitelné, že bych musel opustit „svobodu“, mít nějakou zodpovědnost. Ale pak už i ty kalby nebyly co dřív, kamarádi měli pořád stejné vtípy), **společnost** (Mít se o koho starat, mít někoho dalšího blízkého).

Další kategorii motivů jsme nazvali **Pokračování** (četnost 43). Patří do ní výpovědi zmiňující nějaký přesah do budoucnosti (Protože děti jsou smyslem a pokračováním života • ...abychom poznali život, něco po nás zůstalo, protože vychovali děti i naši rodiče a má to tak být = zachování života). I v rámci této kategorie bylo možno vytvořit podkategorie, pokud výpověď blíže konkretizovala, co by mělo pokračovat. Těmi podkategoriemi jsou: **pokračování sebe** (Dítě nese naše geny do budoucnosti • ...mne osobně jímá hrůza, že bych tu po sobě nic nezanechal. Nejsem spisovatel,

architekt ani hudební skladatel, ale alespoň něco, resp. někdo tu po mně zůstane. Nevěřím v nebe, ale možnost zůstat nesmrtelný ve svých potomcích...), **pokračování rodu** (Jsem totiž poslední z rodu, nemám sourozence, nemám sestřenice ani bratrance, kteří by mohli v rodě pokračovat. Když si nepořídím děti já, tak kdo? Celý rod vymře po meči i po přeslici) a **pokračování ducha** (Neměli bychom proč žít a nikdo by po nás nemohl dědit naše zkušenosti a dále rozvíjet lidstvo).

Významnou kategorií, kterou jsme ale dále nedělili, je kategorie **Vztah** (četnost 57). Je to kategorie motivů spojených s pokračováním partnerského vztahu (v tomto směru se do jisté míry kryje s kategorií „pokračování“), s jeho pojítkem či zvýšením kvality (Chceme vytvořit rodinu, společně tvořit domov, nebýt pořád jen sami dva. Také cítím, že je to něco velkého a pevného, co by nás mohlo ještě více spojit • ... je to něco, co máme s manželem společné. Něco, na čem se oba podílíme, dítě nás spojuje. Je to výsledek lásky nás obou • ... asi bylo na čase se uklidnit a posunout náš vztah s přítelkyní – nyní s manželkou – někam dál • ... také to, že jsem najednou zjistila, že na všechno, co se nás týká, jsme opravdu DVA, najednou vyústilo v přirozenou otázku, proč bychom nemohli být tři, teda vlastně čtyři – kocour by mi dal, kdybych ho nezapočítala • ... ve vztahu vyšší level. Spousta vztahů přežilo jen díky tomu, že si nadělali děti).

Motiv může být i negativní, jako volba mezi dvěma ne úplně přitažlivými variantami. Tuto kategorii jsme nazvali **Vyhnutí se něčemu** (Po osmi letech v zaměstnání jsem chtěla odejít kamkoliv, do toho přišlo nečekaně mateřství. Takže se to akorát hodilo odejít – nemusela jsem navštěvovat spartakiádu • Taky tam byl ten faktor, že to už nemůžu vydržet v té slepičárně – rozuměj v práci). Další podobnou kategorií je **Předejít něčemu**, například předejít ztrátě šancí (Můj důvod byl, že jsem se obávala toho, že po interrupci bych už nemusela mít děti • Nikdo se neptal, jestli opravdu chci dítě, bylo mi jakoby doporučeno lékařem jako lék, který by mohl zabrat). Tady se ty kategorie velmi blíží podkategoriím „podmínky“; jsou to vlastně okolnosti, které člověka přiměly mít dítě dřív, než by si ho asi byl přál.

Rádi jsme vytvořili speciální kategorii **Dědeček** pro jedinou výpověď (Už se svým způsobem těším na to, až budu mít své ratolesti. A nakonec se člověk stane prarodičem, a na to se já osobně těším úplně nejvíc, a byl bych smuten, kdybych nemohl být jednou – DĚDEČKEM!). Zdálo se nám škoda ničit její poezii rozpitváváním důvodů, proč chce být dědečkem.

Zajímavou kategorií je kategorie **Výzva** s četností 9 (... abych dokázal, že roli rodiče zvládnu lépe než moji vlastní rodiče • ... v momentě, kdy mám dojem, nebo jsem si dost jistý tím, že to je situace nebo osud dítěte, který se nás týká, tak to беру prostě jako určitou výzvu, a pak stejně jako v jiných situacích jsem ochotný a rozhodnutý prostě nějak bojovat až do vítězství • A protože já mám také ráda, když je život výzva, tak když jsme měli už čtyři děti a dozvěděli jsme se o Ondrovi, který byl mentálně postižený 14letý nevidomý kluk...). Zatímco v předchozích kategoriích nebylo poznat, zda je výpověď

od rodiče biologického nebo od rodiče s dítětem v náhradní rodinné péči, tady už lze někdy i bez kontextu jasně poznat, které výpovědi se týkají NRP.

Přecházíme tedy k výpovědím, které jsou specifické pro náhradní rodičovství. Nebudeme uvádět četnosti, nemá to ani orientační smysl. V návaznosti na výpovědi o rodičovství jako výzvě by mohla být kategorie **Pomoci někomu**: je to výzva, zda dokážu někomu pomoci (...*biologické jsem mít nestihla, děti v PP mám zejména proto, že jsem se seznámila s dětmi, které se ocitly v obtížné životní situaci*). Nebiologičtí rodiče někdy mluví o tom, že tato forma rodičovství pro ně byla **Náhradním řešením**, když byla uzavřená cesta k biologickému rodičovství (*Zatím se nám nedaří mít vlastní dítě, ale protože jsme uvažovali i s partnerem nad adopci, tak jsme jenom otočili pořadí*). Pro někoho to náhradní řešení není, protože nevidí důvod, proč se o „biologii“ snažit, prostě **Nemá pud** (*Nemám ráda, když nás někdo má za divné lidi, protože nechceme mít vlastní potomky. Máme prostě trochu neobvykle nastavené mozky, co se týče pudu množení* • *My jsme první dítě adoptovali, ještě než jsme zkoušeli potomka zplodit. Byla to natolik návyková zkušenost, že jsem upustila od touhy porodit druhé dítě a radši jsme si je – tedy ji – opět adoptovali*).

Ve studii jsme se také zabývali motivacemi pro další dítě, těch se týkalo 31 výpovědí. Nejvíce výpovědi (četnost 21) uvádělo jako důvod **Společník**, tedy že chtěli sourozence k prvorozenému (...*jsme byli rozhodnuti, že ji nebudeme vychovávat jako jedináčka* • ...*aby měl syn sourozence* • ...*protože první začínalo mít jedináčkovské syndromy*). Ostatní výpovědi se kryly s motivy už popsányými.

Při analýze výpovědí o motivech proti rodičovství, tedy pro bezdětnost, nás zarazil jeden velký rozdíl. Zatímco rodiče nebo lidé děti plánující často neuměli odpovědět na otázku proč chtějí dítě (viz kategorii „nereflektované“), tak lidé po dítěti (zatím?) netoužící docela složitě vysvětlovali a rozebírali, proč děti nechťejí. Tento rozdíl lze zdůvodnit odlišným způsobem získávání dat. Máme minimum výpovědí od dobrovolně bezdětných lidí získaných rozhovorem nebo dotazníkem. Tito lidé jsou mimořádně obtížně dosažitelní, proto jsme výpovědi hledali v chatech, vznikly tedy v jiném kontextu. Přesto se domníváme, že rozdílná metodologie není jediný důvod odlišnosti. Rodičovství je společensky akceptováno a očekáváno, proto motivace PRO dítě nikdo nemá potřebu rozebírat. Dobrovolná bezdětnost je stále ještě neobvyklá a ne vždy společensky akceptovaná, jak vyplývá z analýzy výpovědí, týkajících se motivace k rodičovství a bezdětnosti obecně, nikoliv za sebe (část výzkumu, která není obsažena v této publikaci). Člověk, který děti nechce, je stále ještě pod společenským tlakem a musí zdůvodňovat svá PROTI okolí, a možná i sobě. K důvodům pro bezdětnost máme 69 výpovědí. Nejčastěji jmenovanými důvody jsou **Neexistence pudu** s četností 13 (...*nemám v sobě mateřské pudy, nemám potřebu mít dítě. Mimina mě „neoslovují“, nic mi to neříká, nic to se mnou nedělá* • ...*patřím k těm, které necítí, že jim osud připravil roli matky, nestydím se za to, naopak*).

vyzdvihují svou zodpovědnost, že nepřipravím svému dítěti nešťastné dětství jen proto, že si je mohu pořídit • ...za celý svůj dosavadní život jsem nepocítila ani tu nejmenší touhu mít dítě, naopak se jim koukám klidit z cesty, tak si myslím, že ty mateřský pudy už asi nepřijdou • On se může po..., když vidí něco malýho. Na mne to zatím nejde, což je divný, na ženskou to má přeče jít dřív), a to, že děti v dotyčném nevyvolávají kladné emoce, což jsme nazvali **Neemoce** komplementárně ke kategorii „emoce“ (Mně děti nic neříkají, nepřipadají mi roztomilé a hezké. Mám kamarádky, co děti mají, tak návštěvy vždy musím přetpět a přetvařovat se • Mám ráda lidi, ale baví mě společnost dospělých lidí, komunikovat s dětmi nebo si s nimi hrát mě stojí hodně přemáhání • ...já zapomněl, že to nejkrásnější je v noci nespát, neužívat si s partnerkou a 24 hodin se starat o malé ukřičené dítě). **Nesvoboda** jsme si nazvali kategorií, kde lidé vyjadřují nechuť k odpovědnosti a ztrátě svobody (...jsou lepší věci, než si přivázat ke krku kotvu v podobě dítěte • ...jsem došla k tomu, že kdybych byla muž, tak bych spíš byla ochotná přistoupit na to mít děti než teď jako žena. Ta ztráta svobody je pro mě dost důležitý faktor • Nechci mít s nikým dítě, protože by to omezovalo moji osobní svobodu, a to je moje priorita • Bez sportu, zpěvu a práce v novinách si nedovedu život představit), **Vyčerpání** je kategorie poukazující na náročnost rodičovské role (Když si chci pokecat, jdu ven. Na to nepotřebuji doma mladou/starou nedejbože i s haranty, která mě bude zásobit svými vlastními problémy tak, že nebudu mít síly ani na své vlastní • ...pak ta následná „veverka v kolotoči“. Prostě si neumím představit, že vlítnu do toho kolotoče a zastavím se za cca 15–20 let). Dalšími jsou například **Finance** (Nevím, proč se mám ještě o někoho dalšího starat. Proč mám ze svých peněz ještě za někoho platit útratu. Mám rád svůj klid a svoje penízky pěkně pro sebe), **Černá budoucnost** (...když se nad tím vším zamyslíte, lidé je na celé planetě příliš, tak proč vytvářet další • A také mi dnešní svět nepřipadá natolik růžový, abych sem to dítě přivedl) a **Nevztah**, komplementární kategorie ke kategorií „vztah“, poukazující na neexistenci vhodného partnera/partnerky či na nestabilitu partnerství (...dětí som asi chcela a nemam, kedze som nenašla nikoho, kto by bol tak zodpovedný a sympatický, aby som ich s nim chcela • ...proč do toho motáš partnera? Ten v tom vůbec nemusí hrát roli. Rozhoduje to, zda se člověk na to cítí, nebo ne, protože na partnera se nedá jako na podporu spolehnout stoprocentně).

Závěr

Je zjevné, že motivace k (ne)rodičovství je velký komplex množství jednotlivých více či méně vědomých a více či méně důležitých, zároveň se vyskytujících motivů. Téměř jistě si dítě nikdo nepožuje jen proto, aby se vyhnul spartakiádě, jistě si druhé dítě nepožuje jen proto, aby první nebylo jedináček. Spíš lidé, když už jsou dotázáni a mají snahu odpovědět, vyberou jeden z mnoha motivů doplňujících, jeden z mnoha aspektů, možná tu pověstnou „poslední kapku“. Stejně jako další podobné studie [23], [27] jsme nepozorovali žádné významné genderové rozdíly; všechny kategorie (snad s výjimkou „dědeček“) jsou sycené ženskými i mužskými výpovědmi.

Zásadní rozdíly zřejmě nebudou ani v motivaci k biologickému, nebiologickému a náhradnímu rodičovství, jen budou některé položky zvýrazněné (výzva) či navíc (někomu pomoci); odborníci na NRP potvrzují, že samostatný motiv někomu pomoci je pro pěstounství nedostatečný a rizikový.

Nedokážeme odpovědět na otázku, zda je motivace k rodičovství založena spíše biologicky, nebo psychosociálně. Množství výpovědí kategorie „nereflektované“, zvláště podkategorie „přirozenost“ navádí k závěru, že touha po dítěti je biologicky založena. My se ale k této interpretaci spolu s dalšími autory [1], [21] přesto nepřikláníme. Pokud jde o ekonomicky vyspělé země, výrazně klesající počty dětí v rodinách, zvyšující se procento celoživotně dobrovolně bezdětných lidí [25] a výrazně se zvyšující (tedy z biologického hlediska velmi nevýhodný) věk žen při snahách počít dítě mluví proti nejvýznamnější biologizující teorii současnosti – sociobiologii [6].

Jak je vidět z našich výsledků, v podkategorizaci a podpodkategorizaci by se dalo pokračovat ještě dlouhou dobu. Otázkou je, zda má rozebírání motivace k rodičovství nějaký smysl. Nejsme si úplně jisti, zda je detailní rozebírání vlastních motivů podstatným prvkem v rozhodování o dítěti. Z výzkumu vyplývá, že ne. Zřejmě člověk prožívá motivaci jako celek, je to pojem komplexní, holistický, o čem možná ani nelze dobře mluvit. U lidí, kteří z různých důvodů mají rodičovství osudově nebo vlastním rozhodnutím nějak ztížené (dobrovolně i nedobrovolně bezdětní, lidé potřebující dárcovství gamet, žadatelé o adopci či pěstounskou péči), a pro ty, kteří jim na této cestě asistují (pracovníci pomáhajících profesí), kategorizace cenu má. Je lepší hledat odpovědi na složité otázky dopředu a být připraven na náročné situace, než pak být zaskočen. U nedobrovolně bezdětných lidí obzvláště je důkladné strukturování motivace důležité; její rozbití může mít velký psychoterapeutický účinek, navíc mnoho podkategorií se dá naplnit i jinak než dítětem.

CO POTŘEBUJEME PRO ZALOŽENÍ RODINY?

Vůbec nejčastěji zmiňovanou podmínkou pro rozhodnutí mít dítě bylo **Bydlení a finanční zajištění** (...bych chtěl mít rodinu, ale jen za těch podmínek, pokud je člověk soběstačný a bude schopný to uživit • Budeme teď tak rok šetřit, aby naše miminko mělo vše, co potřebuje, určitě nebudeme na svém dítěti nějak šetřit, i když všechny ty potřebné věci na ošetřování mimča, oblečení, plínky, kočárek a tak nejsou moc levné • Dlouho jsem dítě nechtěla, důvod: finance, vlastní bydlení, situace se už změnila, takže nebyl důvod to odkládat • Ačkoli nemohu říci, že bych měla nízké příjmy, přesto vnímám rodičovství jako velkou zátěž, které se bojím • Je také důležité k tomuto rozhodnutí hodit očko i na finance. Přece jen si myslím, že mít rodinu není levná záležitost). Někdy jsou na bydlení kladeny speciální požadavky, například na velikost bytu (...on že ještě nechce, že máme malej byt, že na to teď není vhodná doba a nejsou peníze), na jeho polohu (Přesto přes všechno je podle mě vesnice tím nejlepším řešením) či vybavení domu (Vzhledem k tomu, že do budoucna plánujeme děti, tak tento byt bude malý. A ke všemu zde není výtah).

Podmínkou pro příjem peněz je samozřejmě dokončené studium (Člověk musí dokončit školu, sehnat si práci, pak o tom musí začít přemýšlet... Důležitý je dostudovat, rozjet se v práci) a **Stabilní zaměstnání** (Dalším aspektem k tak pozdnímu rozhodnutí bylo to, že přítel otevíral restauraci, téměř rok trvalo, než se podařilo celý plán zrealizovat. V tuhle chvíli je vše podle našich představ • ...vzhledem k tomu, že jsem v nové práci dva měsíce, chci se lépe zapracovat a hlavně rodinu trochu do budoucna zajistit finančně). Ženy uvažují i o podmínkách odchodu na mateřskou a o návratu (Ráda bych zde pracovala minimálně rok a teprve pak šla na mateřskou. Přejde mi to sprostě po půl roce žádat o mateřskou. Každopádně jsem ráda, že získám ve firmě určitou praxi a že se pak budu mít kam vrátit • ...teď je ten nejlepší čas mít dítě, v práci už jsem si docela zvykla, takže bych tam měla mít místo jisté, i když bych se vrátila z mateřské). Roli hraje i typ práce, lidé někdy uvažují o tom, že některý typ práce se s rodinným životem slučuje špatně (Samozřejmě, že bychom museli skončit tady v práci. Jsme oba dva číšníci a děláme pět měsíců v kuse. A pak tři měsíce v kuse a ještě mimo naše bydliště, takže já bych byla na mateřské dovolené a Petr by si našel normální zaměstnání, to znamená fabriku • Jezdí s kamionem, takže někdy není doma třeba 14 dní. Tomáš mi sice tvrdí, že až bude založení rodiny aktuální, tak toho ježdění nechá, ale dobře vím, že by to pro něj bylo hodně těžký. Proto asi rodinu nechceme založit teď hned).

Hned po materiálním zajištění respondenti zmiňovali **Vhodného partnera/partnerku** (...ráda bych si našla nějakého solidního pána, který by byl hodný a měl mě rádo. Je taky strašně těžký najít takovýhodle chlapáka, hlavně kde ho potkat a v dnešní době... • Musíš vytipovat partnerku • ...zrovna sháním bydlení, peníze našetřeny mám, věk už taky, takže ještě chybí nějaký ten otec, se kterým bych se o to mohla snažit

• ...partnera, kterému můžu důvěřovat a vždy se na něj obrátit, když nastane nějaký problém. Mí předchozí partneri nechtěli o miminko ani slyšet. Buď na miminko prý nebyli dobře připravení a chtěli si užívat života, anebo měli moc práce. A tak teď už dva roky jsem spokojeně vdaná a jsem si jak já, tak i partner jistí tím, co opravdu chceme). Partneri by měli být oba zralí, měli by žít ve „stabilním vztahu“ (Dávno bych měl být připravený, ale nejsem. Bydlím u maminky a jsem zvyklý, že mi vše udělá. Kdybych bydlel sám, tak už bych byl více samostatný • Dále také žena by měla být fyzicky a psychicky vyzrálá a stejně tak i muž • ...považuji téměř za nejdůležitější s člověkem prvně začít bydlet, až pak plánovat rodinu) a „oba dítě chtít“ (Lidé by to měli chtít oba dva • Protože si myslíme, že už jsme spolu s Vaškem dlouho a moc si rozumíme. A vlastně jsme se na tom i shodli). Ne všichni ale považují partnerský vztah za to podstatné (Takže dodělanou školu, dobré zaměstnání, ušetřené peníze, střechu nad hlavou, dobré životní podmínky a přesvědčení, že rodinu zvládne. Nebudu říkat partnera, protože v dnešní době je hodně svobodných matek, popřípadě hodně rozvodů, takže je to dost těžká problematika).

Zajímavé byly názory na **Uspořádání rodinných poměrů**, tedy na svatbu. Někomu záleží na tom, aby dítě přišlo do tradičních poměrů (...chceme společného potomka přivést do plnohodnotného rodinného vztahu • Ráda bych se vdávala ještě před příchodem dítěte. V naší společnosti se jedná o určitý zaběhnutý zvyk, ale na druhou stranu si myslím, že v případě smrti a jiných událostí má druhý rodič nárok na určité sociální zabezpečení jak sebe, tak dítěte • Kdybychom spolu čekali dítě, tak bych si ho chtěla vzít ještě než se dítě narodí. Myslím si, že dítě by mělo přijít do úplné rodiny, aby mělo maminku a tatínka. Ale nevím, jestli by s tím souhlasil můj přítel, ten se o svatbě moc bavit nechce) a nebylo mateno různými příjmeními matky a otce (S přítelem bychom chtěli, aby naši potomci byli nositeli stejného příjmení, jaké bychom měli my • Podmínkou svatba není, ale je pro mě důležitá. Jako rodina bychom měli mít všichni stejné příjmení). Někomu na svatbě zas až tak nesejde (Já osobně bych svatbu chtěl, ale netrvám na ní. Kdyby ji přítelkyně nechtěla, tak nevdám) a další mají její přínos za záporný (S přítelem jsme se dohodli, že se brát zatím nebudeme, ale dřív si pořídíme dítě. Na svatbu je vždy dost času a myslím si, že ten papír nic neřeší, spíše naopak. Je to i z finančních důvodů, kdy nám zůstane více peněz mně jako svobodné matce a přítel jako živitel dítěte. Navíc už spolu žijeme v bytě dva roky, takže by nám svatba nic nového nepřinesla • Hm, tak vzhledem k tomu, že si myslíme, že je zbytečné dávat tolik peněz za jeden den v životě, tak svatbu neplánujeme).

Další uvažovanou podmínkou je **Věk**. Tady se ale těžko hledá nějaký konsenzus (Věk je pro každého individuální, podle toho, kdy je schopnej uživit rodinu, třeba ve dvaceti). Někdy byla zmínka o tikajících hodinách (...myslíme si, že už na to máme nejvyšší čas a taky slyším „tikat biologické hodiny“, jak se tak říká). Objevovala se tam „magická“ hranice kolem třicátky (Asi tak kolem třicátky, možná i po třicátce • No abych pravdu řekl, tak mě k tomu táhne moje přítelkyně. Protože je stejně stará jako já a nechce mít dítě ve třiceti... Já bych právě zas až tak nespěchal. Ale přítelkyně má pravdu, že první dítě

po třiceti je dost na pytel). Někdo zmínil i věkový odstup partnerů (*Partneři by od sebe neměli být asi vzdáleni více než o deset let. Když je muž o hodně starší, myslím si, že je zde mnohem větší riziko, že se s ním něco stane a žena zůstane na děti sama*). Jenže i s tím věkem je to složité, je těžké odhadnout ten správný (*Je lepší mít vyšší věk pro to dítě. Když máš brzy děti, přijdeš o mladý léta. Pak ale třeba zase člověk zpohodlní a už se mu do takových povinností, jako je dítě, nechce*).

Někteří respondenti zmiňovali jako podmínku pro rozhodnutí pro dítě i **Zdraví** (*...já jsem byl taky už u doktora, jestli jsem vůbec plodnej, a prej jo, takže jsme oba zdraví a nic nám v tom nebrání*) a jeho podmínku – zdravý životní styl (*Nejdříve předtím vším ale budu muset přestat kouřit • Dříve jsem i kouřila, ale v těhotenství mi to přijde hrozný, i přestože jsem kouřila docela dlouhou dobu. A chtěla bych, aby přestal i manžel, ale zatím se mu nějak nechce. Snažím se jíst zdravě, také se trochu hýbat • Začala jsem vařit sama a vyhledávala recepty ze zdravějších surovin zdravěji připravované. Byly plány, že začnu i sportovat, ale bohužel nebylo dost vůle k realizaci*). Zmíněn byl i vliv pracovních podmínek na zdraví (*...musím si těhotenství dobře naplánovat, neboť pracuji v chemickém výzkumu, kde se člověk může nadýchat spoustou škodlivých látek, které jsou nebezpečné pro plod*). Jedna respondentka zvažovala i vhodné roční období pro početí a narození dítěte (*Dřív jsem si myslela, že s velkým břichem v zimě je to takový nebezpečný, třeba jako že člověk spíš uklouzne nebo něco. Ale kdyby se to povedlo hned v tom červnu, tak to vychází někdy na únor–březen*).

Jen 4 respondenti uvažovali o **Podpoře blízkých** (*Myslím si, že jsme oba připraveni na to mít dítě. Bydlení máme zajištěné, finance našetřené také máme, tak snad už nám v tom nic nebrání. Moji rodiče i Petrovi rodiče se na vnoučátka těší • Mamka se už nemůže dočkat, až bude babkou. Už teď má naplánováno snad i to, kam budou chodit na procházku a co mu bude dávat k svačině. Táta dělá, že je mu to jedno, ale je mi jasné, že se na to taky těší, jen to tak nedává najevo. A Zuzčini rodiče jsou ještě taková dost aktivní, ještě pracují a mají svůj vlastní život. Ale proti vnoučatům nic nenamítají • Například mít střechu nad hlavou, nějaké finanční zabezpečení a jistě také podporu rodičů, prarodičů, sourozenců, kamarádů...*) a jedna respondentka o **Dosažitelnosti služeb pro rodiče** (*Také se už teď bojím, jak to budeme řešit se školkou popřípadě s jeslemi. Stále jich ubývá*).

Protože výpovědi pocházejí téměř stoprocentně z rozhovorů na téma plánování rodičovství a podmínky rodičovství, někteří respondenti se spontánně zamýšleli nad tím, jaká je vlastně **Hodnota plánování**. Někdo považuje plánování a zajištění vhodných podmínek za podstatné (*Myslím si, že když dítě přijde nečekaně, tak to určitě není nějaká pohroma, když jsou ti dva spolu delší dobu. Ale přece jen, když o tom ti dva mluví, že by nejprve chtěli v životě dosáhnout toho a toho a pak teprve založit rodinu, tak to určitě také není na škodu • Je třeba velmi podrobně probrat s partnerem pro a proti. Oba na to musí být také psychicky vyspělí a připravení. Když toto všechno vynechají, pak*

se jen diví. Myslím si, že je v dnešní době velký nerozum brát náhle otěhotnění na lehkou váhu • Rodičovství by se mělo plánovat včas). Jenže mnozí si uvědomují, že plánování a zajišťování vhodných podmínek a skutečnost může být něco úplně jiného (Bavil jsem se o tom s dědou, je to nesmysl. O dítě se dokážeš postarat i bez skvělého zázemí • Jenomže dítě a „ideální doba“ na ně, to se prostě naplánovat nedá, aspoň teda mně to tak připadá. Člověk je schopen si tak co nejvíce zoptimalizovat podmínky, do kterých chce dítě přivést, ale stejně nikdy neví, jestli mu to vyjde, nebo ne. Stát se může cokoli • Já to neplánuju, je to normální přirozená věc, a když to přijde, tak to přijde. Nemá cenu to plánovat, přílišné plánování může vést až ke zkáze • ...já si nejsem jistá, jestli my bychom to s manželem zvládli, chodit spolu tak dlouho a pak se vzít. Tak jsem ráda, že to ty děti tak dobře odpíchly. My jsme se museli vzít a spolu jsme v podstatě dospěli. My jsme se v manželství nikdy nějak zvlášť nehádali. Nikdy jsme nic zásadního neřešili, my jsme si ve spoustě věcech dost podobní, takže stačilo se jen občas drobně přizpůsobit. Tím, že jsme se brali v osmnácti, tak jsme neměli nic společného vybudováno, takže jsme budovali až vše společně a vedle sebe, proto je to možná i pro nás strašně snadný být rodičem, když jsme nikdy nestáli proti sobě). Někdy se naplánované nějak zadrhne – přesto, že požadované podmínky nastaly (Když jsme se vloni brali, tak jsme počítali s tím, že si děcko už brzy pořídíme. Teď se mi ale zdá, že se do toho Zuzce nějak zvlášť nechce. Asi se mi to zdá proto, že ještě pořád bere antikoncepci. Vždycky k tomu má nějaký důvod – teď ji ještě nevyasadím, za měsíc jedeme k moři, za měsíc jedeme na hory... Pořád to tak nějak odsouvá).

Závěr

Když se porovnají výpovědi bezdětných o podmínkách rodičovství a výpovědi rodičů (viz následující část), zjistí se, že představy o nárocích rodičovství a skutečnost jsou téměř zrcadlovým (tedy obráceným) obrazem. Největší rodičovskou zátěží není bezdětnými očekávaný finanční deficit, ale psychické a fyzické vyčerpání rodičů. Pokud jde o pomoc lidem rodičovství plánujícím, je nasnadě závěr, že by se mladí lidé měli vést k realističtějším očekáváním směrem k rodičovství a měli by se učit, kde a jak hledat a využívat pomoc. Měli by se učit, jak vlastnímu vyčerpání předcházet a jak pečovat o svůj partnerský vztah. Stát by pak měl takovou pomoc zajistit tak, aby byla dostupná jak vzdáleností, tak finančně a aby byla ve vysoké kvalitě. Další možné vysvětlení by bylo, že si bezdětní respondenti nejsou jisti tím, zda dítě vůbec chtějí a schovávají se za nevhodné podmínky pro rodičovství. Nedostatek financí je totiž důvod, který je v ČR stále více akceptovatelný [11]. Nám se ale zdají oba tyto nabídnuté závěry příliš zjednodušující nebo přinejmenším omezeně platné.

Rodičovství je mimořádně náročná role [30]: není vratná, představuje zásadní obrat v životě člověka, vyžaduje změnu životního stylu, obrovskou odpovědnost a množství povinností a omezení (Děti ale jaksi nejde jenom pronajmout. Už to prostě

nejde vzít zpátky, když je někdo má. Proto je to pro mnoho lidí to nejtěžší rozhodování v životě. Mnohem těžší, než jestli mají jít na VŠ nebo jestli ten nebo onen člověk je pro ně ten pravý. Protože všechno ostatní se dá napravit nebo i skoro vrátit zpátky – anulace sňatku –, ale z dětí už nikdo spermii a vajíčko nevyrobí). Lidé rodičovství plánující to jistě přinejmenším tuší (Považuju otázku, zda mít, či nemít děti, za tu nejtěžší v životě, protože se netýká jenom mě, ale i nového člověka. Prostě musím rozhodnout i za něj, a proto je ta otázka tak těžká • O peníze mi taky nejde, ani o tu tolik omílanou kariéru. Jde mi prostě o život a jak ho prožít co nejlíp pro mě i pro ostatní. A velkou součástí toho je, zda mít děti, nebo ne). Domníváme se proto, že tak výrazné zdůrazňování ekonomických podmínek je spíše známkou hledání nějakých jistot v té nejistotě rozhodování. Peníze jsou prvek, který jaksí přece nějak mohou mít pod kontrolou, na rozdíl od své spokojenosti, dobrého partnerského vztahu či zdraví a spokojenosti svého dítěte (Spousta lidí dneska plánuje, protože rodičovství je doprovázeno nejistotou, mají strach, že je třeba neužít, nezajistí dobré bydlení. Plánování rodičovství je vlastně vytváření virtuálního světa, tak, aby ten strach z nejistoty překryli). Ve světě už se objevují služby a knihy pomáhající lidem při rozhodování o rodičovství [7], [31]. Rozhodující se člověk má najít odpovědi na tyto otázky: zda je fyzicky, mentálně a emocionálně připraven stát se teď rodičem, zda je ochoten čelit změnám v životním stylu a vztahu, zda je emocionálně schopen poskytnout prostředí potřebné pro růst zdravého dítěte. Ovšem pokoušet se dopředu odpovědně odhadovat, jestli budu dobrým rodičem a jestli mne tato role bude těšit se někdy může podobat věštění z křišťálové koule.

POTŘEBUJE RODIČ NĚJAKOU POMOC?

Teď budeme pokračovat výpověďmi rodičů k potřebné pomoci rodičům. Nejčastěji zmiňovanou pomocí bylo **Hlídní dětí** – četnost 78 (...alespoň občas si oba musí udělat volno a jít mezi lidi • ...hlavně v podobě hlídání. Sama na sobě mám vyzkoušeno, že nepřetržitá péče o dvě malé děti bez možnosti oddechu je vyčerpávající! Je potřeba, aby pečující matka – nebo otec – měla alespoň malou chvilku denně jen sama pro sebe! Jinak to je na zbláznění! • Největší pomocí je občasné hlídání, aby rodič mohl „vypnout“ • Pomoc je potřeba, zvláště jednou týdně aspoň tři hodiny pohlídat a mít úplný klid bez dětí • ...pomoc s hlídáním dětí, odvážením do školy nebo školky...). Nejvíce zmiňovanou hlídačskou osobou byli **prarodiče**, především babičky (Pomoc zvláště od babiček jsem vždy přivítala a dodnes ji využívám, když je mi nabídnuta • Já jsem nad tím nikdy moc nepřemýšlel, já jsem si vždycky myslel, že to člověk musí zvládnout tak nějak sám. Samozřejmě, pokud se myslí hlídání, tak to jsme vždycky využívali, zvláště u těch prvních dětí – když jsme potřebovali někam odejít, tak babičky a dědové hlídali poměrně dost často). Bohužel ne každý má k dispozici pomoc blízkých příbuzných, buď vůbec nejsou v dosahu (Bohužel sami nemáme blízko prarodiče, musíme si pomoci sami • ...snad jedině občasné hlídání, když máme zrovna oba práci, protože nemáme po ruce babičky ani jiné příbuzné...), nebo nemají schopnost, možnost či zájem pomoci (Chtěla bych mít aspoň tři děti, ale v rozletu mě trochu brzdí fakt, že nemáme dostatečně funkční babičky • Co se stalo s těma prima babičkami a dědami, kteří nás brali do parku? Proč najednou myslí pouze na sebe a vše ostatní je jim ukradené? Nevíte někdo o babičce s dědou, kterým naopak vnučka chybí? • Máma sedí od rána do večera u televize, sleduje všechny stupidní seriály a přestává být schopná existovat v reálném světě. Podle ní jsem nemožná, přitloustlá bordelářka, hrozně oblečená a učená, za kterou se stydím). Dalším hlídačem může být **partner**, obvykle tedy muž, protože hlavní část péče o děti do předškolního věku je u nás stále ještě genderově rozdělená, je tedy na ženě (...můj muž díky pružné pracovní době může několikrát do měsíce hlídat i pár hodin přes den, takže si můžu zařídít nezbytné věci, dojít k doktorovi nebo si jít zaplavat • Pomoc přichází od mého partnera – velmi spolehlivý), **přátel** (Občas nám pomohou přátelé, abychom si mohli zajít do kina, projít se, nebo třeba na pivo • ...vítáme pomoc příbuzných a přátel s hlídáním dětí), zmiňována byla i **chůva** (Pro mě je nejdůležitější manžel a babička, a pak u prvního dítěte jsme měli chůvu • Od listopadu jsem si zajistila hlídání). Přes chůvu se dostáváme k možnosti institucionální pomoci s hlídáním dětí. Takovými institucemi jsou **jesle a školky** (Ale pořád na mě doléhá taková jakási stejnost dne. Možná to bude znít, jako že jsem krkavčí matka, co si pořídí děti a neví, co s nima, ale já cítím, že to tak bude lepší pro všechny. Dětem jsme od září sehnali na dva dny v týdnu jesličky a já půjdu do práce • A teď jsou důležité pomocné pečující instituce – starší chodí do školky a mladší pětkrát za měsíc do jeslí. Kdybych měla celé dny trávit péčí o dítě či děti, zbláznila bych se • ...že existují jesle jsem netušila, poradila mi to známá z hřiště).

Okamžitě jsem je využila, jsem moc spokojená! • Na pět dní v měsíci ji dávám do školky, za tu dobu si v klidu oběhám, co potřebuju – úřady apod., jdu za kamarádkou apod., a hlavně si krásně odpočinu a zbývající dny už pak nejsem nervní) a další **prorodinné služby**, ať už jsou komerční (Oceňuji také různé zvýhodnění ve veřejných službách, ať již jde o hlídací koutky...), nebo nabízené různými neziskovými a svépomocnými organizacemi (Ve městech jsou, myslím, velkou pomocí mateřská centra).

Vítaná je i **Výpomoc v domácnosti** – četnost 26 (... přinesou uvařené jídlo apod. • ... taky s domácími pracemi a nakupováním... • Jednoznačně pomoc v domácnosti – proč bych měla žehlit a šůrovat? • Taky jsme se s manželem dohodli a pořídili si paní na úklid. Je toho sice pořád dost, co zbývá na mě, ale je to rozhodně lepší • Kamarádka vymyslela zlepšovák na vaření – přes týden bere obědy z místní školní jídelny, dávají dost velké porce, takže se z jedné nají ona i malý, a druhou bere pro manžela, když se vrátí z práce).

Další často jmenovanou pomocí, většinou pro novopečené rodiče, byla **Psychická podpora a nabídka informací**. Podporu a pomoc může poskytnout partner (Pomoc, která je podle mě opravdu důležitá a nenahraditelná, to je sdílení – aby se zajímal, aby měl na výchovu nějaký názor, aby byl k dispozici, když má ženská s dětmi starosti nebo nervy nadřanc. Aby byl v rodině „duševně přítomen“ • Jde hlavně o psychickou podporu, zpočátku jsem přivítala, že nejsem sama s dítětem doma, že tu byl někdo, kdo mě slovně podpořil, poradil a samozřejmě pomohl i fyzicky • ...spolehnutí na partnera...), příbuzní (Po porodu mi velmi pomohla má maminka, která mě zasvětila do toho, jak se mám o dítě starat a moc mi pomohla s kojením) či různé na pomoc orientované instituce (...potřebuje spíš psychickou pomoc a podporu. To je něco, co bych řekla, že zde chybí – různé krizové linky fungují pro fetáky, životní zkrachovalce a duševně choré, ale řekla bych, že by bylo super, kdyby byla nějaká taková linka pro čerstvé matky • ...potřebovali jsme informace ohledně spánku dítěte, problémů s usínáním, drobných zdravotních obtíží • Mladým rodičům by určitě pomohly kurzy, kde by se dozvěděli nejen to, jak pečovat o dítě, ale i jak pečovat o své manželství, jak se vyvarovat chyb, které mohou vyústit až k rozpadu manželství • Rodičovství by nemělo utínat aktivity, koníčky, touhy a přátelství. To vše je nesmírně potřebné pro správnou duševní rovnováhu, řekl bych přirozenou. K tomuto bych vedl partnery před manželstvím). Ale pozor, nesmí být těch informací moc a nesmí si navzájem odporovat (V případech speciálních potřeb také není od věci nějaká ta rada, jak se ze všech těch odborníků nezcvoknout).

Jako zvláštní druh psychické pomoci bychom mohli jmenovat psychickou podporu ve formě **Společenského ocenění rodičovské role** (Rodiče asi potřebují podporu okolí, pochopení společnosti, že rodičovství je zodpovědné povolání • Tuto službu 24 hodin denně nikdo neocení, finančně vůbec a ani morálně • Myslím, že každá žena-matka potřebuje pomoc, pochopení a hlavně ocenění okolí • ...by měly mít vyšší společenský status...). To se dá dát najevo například službami pro rodiče, jako jsou už zmiňované školky, jesle, rodičovské kluby a také dalšími nabídkami (Ve společnosti je stále ještě

zakořeněný názor, že rodičovství je zcela soukromá věc a „když jste si pořídili děti, tak si pomozte sami“ – s tímhle názorem se setkávám aktuálně např. mezi učiteli VŠ, kde se snažíme zřídít dětský koutek jako službu studentům, kteří mají malé děti. Podobně je to s bariérovostí v dopravních prostředcích, obchodech, institucích. Z některých restaurací mě s kočárkem vyhodili, málokde na veřejných toaletách bývá přebalovací pult apod.) a nabídkou rodičovsky vstřícných pracovních možností (...být rodičem v dnešní době je moc těžké. Na jedné straně slyšíme, že se rodiče málo věnují svým dětem, ale na straně druhé dnešní šílená doba, kdy jediným cílem je vydělávat peníze, být v práci od rána do večera, jak to má ten rodič dělat • ...umožnění zkrácených pracovních úvazků. Hodně mi vadí, že naše společnost neuznává, jak důležitá práce je výchova a péče o dítě. Matky v domácnosti, které se rozhodnou místo budování kariéry pečovat o děti, se těžko zařazují zpět do pracovního procesu i společnosti).

Neočekávaně málo častou zmínkou (v porovnání s výpovědi o podmínkách rodičovství) byla **Pomoc finanční**. Našli jsme jen 10 výpovědí (z celkových 241) nějak zmiňujících finance, všechny je v závorce uvádíme (V první řadě finanční! • Také se mohou dostat do finančních obtíží. Já sama bych nejvíce ocenila pomoc v domácnosti, abych se mohla více věnovat dětem, ale nejsme na tom finančně tak dobře, abychom si to mohli dovolit • Pomoc – doma – klid, tolerance + stát – finance • Pomoc? Samozřejmě – jak psychickou, tak fyzickou, tak finanční atd. • Klidně bych jich měla i deset, kdyby konečně Sportka dala • Záleží na situaci – např. i ve finančních příjmech... • Oceňuji také různé zvýhodnění ve veřejných službách, ať již jde o hlídací koutky, či dětské slevy a rodinné vstupenky apod. • Samozřejmě, že prachy nejsou všechno, ale myslím, že je lepší třeba půl roku makat a dítě vidět míň a pak vyrazit na pořádnou dovču k moři, než se přes léto plácát v Praze, protože nemáš prachy na to, vyrazit ven • Pokud jedu třeba týden v kuse, kdy mi nikdo nepohlídá a celý ten kolotoč jede od rána do večera, jsem na prášky a nadávám, že je v Česku tak chudá infrastruktura na hlídání dětí, nebo je to drahé • Nejenže mi nemá kdo pomoci, ale finančně to absolutně nezvládám. Mám pouze rodičák a pět tisíc od otce těch dvou prcků).

Jak je zřejmé z předešlých odstavců, respondenti říkali nejen jakou pomoc považují za potřebnou, ale spontánně také dodávali proč. Úmyslně jsme v předešlé nechávali výpovědi delší, aby byl zjevný kontext té požadované pomoci. Stručnou analýzu důvodů jsme ještě provedli zvlášť a nabízíme v následujícím textu.

Rodiče potřebují pohlídat děti a pomoci v domácnosti, aby mohli **Vypnout** – velmi častý výraz (...aby rodič mohl „vypnout“ • ...prostě chvíli „vypnout“ • ...možnost pohlídání dítěte, aby mohli vypnout). Proč chtějí vypnout? Jednak je potřeba zvládnout náročnější aktivity, které se s malým dítětem dělají těžko (...můžu zařídit nezbytné věci, dojít k doktorovi nebo si jít zaplavat), jednak je péče o dítě psychicky i fyzicky velmi náročná (...jsme oba dva dnes a denně na dně svých sil • Starost o děti a celou domácnost je fyzicky i psychicky náročná, proto by měli ostatní pomoci • ...aby si

aspoň na chvíli mohli od péče o dítě odpočinout, věnovat se svým aktivitám a zálibám, nemuseli být stále ve střehu • ...je to na palici být celý den sama doma s dítětem), je to svým způsobem stereotyp (...pořád na mě doléhá taková jakási stejnost dne • Jsem nervově zhroucená ze stereotypu, který prožívám • ...vodím malého do školky, vařím, peru, uklízím, ze školky, se psem. Je to kolotoč. Hodně nezáživný kolotoč...) a hlavně odpovědnost po celých 24 hodin všech 365 dní v roce a je nutno ji aspoň na chvíli přerušit v zájmu uchování vlastního psychického zdraví (...mít alespoň malou chvílku denně jen sám pro sebe! Jinak to je na zbláznění! • ... že je také čas si odpočinout, že se nemusím přetáhnout, že nemusím být dokonalá matka • ...já mám někdy touhu být aspoň deset vteřin úplně sama, protože je tu pořád někdo • ...chtěla jsem vše zvládnout sama a skončila na psychiatrii • ...uchovat si část života zcela bez dětí, například jet párkrát do roka pryč na víkend se spolužáky, občas děti a manžela odeslat na chalupu, jet na služební cestu • ...někdy mám chuť prostě utéct do jiný místnosti a tam si otřískat hlavu o zeď. Tuhle obsesivní potřebu nemívám jen z dětí, ale někdy i ze svého zlatého, sříbrného a občas totálně nejbrutálnější formu mučení zasluhujícího manžela).

Ještě bychom se rádi vrátili k dříve zmíněné zajímavé kategorii „společenské ocenění rodičovské role“, čímž respondenti vnímali například nedostatek „family friendly“ zařízení a příležitostí k návratu do práce. Ono se to společenské ocenění, či spíše neocenění, dá pozorovat i na mikroúrovni, v kontaktu s blízkými lidmi. Někteří rodiče pocítují **Nezájem o svou osobu** (...já si vážně připadám hrozně, když se mě nikdo na nic nezeptá, jak mi je apod. A jenom všichni jsou okolo dcerky. Mě si nikdo vůbec ani nepovšimne • A počítej s tím, že vánoční dárky už také nebudeš dostávat, jen dcerka • ...nikdo stejně starý děti nemá, takže kolem malého je často houf lidí a já sedím opodál nebo odpovídám na dotazy ohledně potomka • I manžel, když přijde z práce, se vrhne prvně na dítě a až pak se jde pozdravit se mnou • Naty se probudila dřív a ještě stihla doma tatínka, a když se spolu loučili, tak já ji držela v náruči a tatínek ji pusinkoval tak dlouho, až jsem myslela, že se snad nerozloučí, a myslíte, že dal pusy i mně? NE, sotva mi řekl ahoj • ...někdy žena – čerstvá matka odsune manžela na vedlejší kolej). I to je jistě jeden z důvodů, proč rodiče potřebují vypadnout ze své rodičovské role, potřebují nějaký čas jen pro sebe (...chodím dvakrát týdně cvičit do posilovny a jednou měsíčně pořádáme s kámoškama „dámskou jízdu“, je to úplnej balzám na nervy a také je skvělý, když vidíte, že dokážete být atraktivní a manžel si aspoň nemyslí, že vás má jistou).

A nejde jen o vlastní individuální duševní harmonii, ale také o harmonii párovou, o předejití **Partnerským problémům** (...udělat si s manželem čas jeden na druhého a náš vztah tím trpí. Je to moc důležité • ...alespoň jednou týdně dítě/děti pohlídat a udělat si čas na sebe a na rande spolu • ...aby se mohli rodiče vyspat anebo měli čas na svůj partnerský život • Před pár dny jsme s manželem večer vyrazili na chvíli si sednout do restaurace a připadala jsem si hned jak v jiném světě • A samozřejmě je nutné taky prožívat nějaký čas s mužem, jinak se odcizíte a pak se to špatně lepí zpět. I to je má osobní zkušenost).

Péče o dítě znamená především stálý kontakt s ním a někdy může chybět – kromě partnerského kontaktu bez přítomnosti dětí – kontakt s dospělými, především vrstevníky. Rodič pocituje **Sociální izolaci** (*Byla jsem zvyklá se pohybovat mezi lidmi a z domácího prostředí, kde můžu komunikovat pouze s dětmi, mi vyloženě hrabe • Mám dvě malé děti a prožívám extrémní sociální frustraci. Chybí mi strašně moc společnost a poklábosení • ...dálkově studuju VŠ, jediná motivace ale byla opravdu ta, dostat se alespoň čtyřikrát měsíčně mezi lidi • ...vždycky jsem dělala, co jsem chtěla, a teď si připadám jako nudná mamina. Nemám si s kým promluvit, žiju skoro v naprosté izolaci od ostatních lidí • ...na mateřskou depku jsou úžasným lékem mateřský centra a kluby maminek. Člověk tam zjistí, že v tý depce není sám, dobije baterky, může se zrealizovat v tom, co ho baví • Zatím jsme začaly chodit jen do klubu maminek a to je fakt balsám. Ale zbytek týdne nemám s kým komunikovat, proto šlím). Ne každý kontakt je ale pro každého vhodný (Bohužel mi přijde, že mateřská centra jsou tady u nás dokonale slepičinec a fakt nemám zapotřebí někde s cizíma babama řešit zase plínky, papání, kakání, opruzený julinky a podobný nesmysly • Myslím, že klub maminek může být dobrá věc, akorát že jeho princip spočívá v tom, že se v něm izolace na mateřské dovolené provozuje hromadně).*

Sociální izolace a stereotyp mohou být důležitým důvodem (možná důležitějším než finance), proč se rodič s malým dítětem rozhodne pro alespoň částečný návrat do práce (*Dětem jsme od září sehnali na dva dny v týdnu jesličky a já půjdu do práce. Budu mít asi pěknou honičku, ale strašně se těším • ...byla jsem na nerv, pořád něco řešila, až jsem z toho nastoupila do práce. Potřebovala jsem kontakt s lidmi • Tak jsem alespoň pracovala několik měsíců z domova a začala studovat na vysoké škole. Já doma vyloženě trpím • Původně jsme plánovali určitě ještě jedno dítě, ale momentálně hodně váhám, jestli raději nemám dát přednost návratu do práce a do normálních kolejí).*

Závěr

Nejdůležitější pomocí je jednoznačně hlídání dětí a výpomoc v domácnosti. Důvodem je obrovské fyzické a psychické vyčerpání rodičů. Někteří upozorňují na nedostupnost školek a jeslí, ale za hlavní byla označená dostupnost babičky, dostupnost babičky a zas dostupnost babičky. Chůva či pomoc v domácnosti se ale přece dá najmout. Proč tak málo lidí zmínilo, že nemají peníze na zaplacení chůvy či pomoci s domácností? Není to spíš problém kulturního nastavení než nedostatečné infrastruktury (kde není intenzivní poptávka, není nabídka?) či přílišné finanční zátěže rodin? (Samozřejmě jsme si vědomi toho, že naprostá většina našich respondentů byla ze střední a vyšší socioekonomické třídy.) Historičtí demografové [13] tvrdí, že u nás nebylo obvyklé svěřování novorozence do péče jiné opatrovnice než matky. Situace se zřejmě příliš nezměnila, jak ukazují nové studie: „Naše společnost se tudíž v otázkách práce a péče v rodině jeví jako poměrně konzervativní. To se týká jak

rozdělení rolí v rodině, tak svěřování dětí do veřejných zařízení nebo do soukromé placené péče. Jen minimum rodin využívá soukromé služby péče o děti, naopak svěřit dítě alespoň na několik hodin babičce je pro mnohé rodiny každodenní zkušeností" [2]. A jak potvrzují i některé výpovědi našich respondentů (*Chůvu na delší část dne nebo celý si ale moc představit nedovedu, resp. dříve ano, ale teď co je malý na světě, tak už moc ne – chci přece vidět, jak roste a náležitě si toho užívám • ...proč bych měla žehlit a šůrovat, když si na to mohu najmout paní za mírný peníz, která to udělá profesionálně, rychle a já mohu v těch chvílích být s dítětem, udělat si nějakou práci doma nebo provětrat třeba skříň. Také této možnosti využívám – prosím pozor při zpracování mého dotazníku – partner je v této věci jiného názoru, a tak o tom neví*). Ti, co takovou pomoc využívají, mohou mít pocity selhání (*Možná to bude znít, jako že jsem krkavčí matka, co si pořídí děti a neví, co s nima, ale dětem jsme od září sehnali na dva dny v týdnu jesličky*). Potvrzuje to i naše každodenní zkušenost terénních pracovníků v oblasti pomoci rodinám. Našimi klienty jsou skoro výhradně rodiny, pro něž má dítě centrální hodnotu, rodičovství bylo rozhodnutím svobodným a odpovědným. Rodiče se snaží v maximální míře naplnit svou odpovědnost za dítě, což je mimořádně obtížné. Žijeme v době, kdy jsou velmi popularizovány výsledky výzkumů ve vývojové psychologii a v pediatrii, kdy převažuje přesvědčení o všemocnosti „nurture“, tedy že úspěšný psychický, zdravotní i sociální vývoj dítěte je v rukou rodičů. Není divu, že odpovědný rodič prožívá nekončící úzkost z toho, že něco zanedbá, něco nezvládne, dítěti nějak uškodí a že má maximální nároky na sebe jako rodiče, případně na kvalitu prorodinných služeb, a že této kvality často v jeho očích dosahuje jen známá osoba – například prarodič.

JE DÍTĚ POJÍTKEM VZTAHU ?

Posílení partnerského vztahu je jedním z důležitých motivů pro rodičovství, jak vyplynulo z analýzy motivů k rodičovství, partnerský vztah byl také důležitou podmínkou pro rozhodnutí stát se rodičem. Během těhotenství a dní bezprostředně po porodu je předpoklad naplnění vztahu obvykle naplňován (...nikdy jsem ho tak nemilovala, jako když jsem byla těhotná a on se staral a staral a staral • Zatím první těhotenství – už jen to moje velké břicho – vztah určitě posiluje, ač jsem měla malinko strach, že moje velrybí rozměry spíš manžela odradí... Dnes mu jsou čtyři dny a věřím, že náš vztah s přítelem zpevní a hlavně obohatí • Manžel je starostlivější a ohleduplnější. Více se zajímá o domácnost i o všechno související s příchodem dítěte, partnerský vztah je bohatší. Partner se na dítě velmi těší, zároveň má obavy o můj zdravotní stav i o stav dítěte). Zkouškou vztahu jsou až měsíce a roky po příchodu z porodnice (My jsme po předání dítěte do rodiny prožívali s partnerem krizi. Ne že bychom se chtěli rozcházet, ale najednou je tu človíček, který vás potřebuje víc, než kterékoli jiné dítě. Do té doby žijeme s partnerem jeden pro druhého, jezdíme na výlety, za kulturou, a najednou je to pryč • O partnerských vztazích se mluvit asi ani nedá, protože na to nemáme moc času. Manželka je ráda, když se po návratu z práce dětem věnují a ona si na chvíli oddechne. Když konečně děti usnou, tak už toho moc nestihnem • ...je pravda že ze dne na den jsme se najednou z partnerů stali rodiči a změna to byla opět zásadní – už nikdy nebudeme my dva navzájem to nejdůležitější – už pořád bude nejdůležitější naše miminko – je to citelný posun ve vztahu a je to obapolné, což je štěstí, protože si neumím představit, že by tohle postihlo jen mě a ne mého muže).

Někteří respondenti vypovídají o **Posílení vztahu** (Nikdo z nás to nevyšlo, ale jsem si jistá, že jsme to cítili stejně – rodina je o hodně silnější pouto než partnerství. Je to kvalitativně něco úplně jiného • Partnerství... příchod dětí byl jeho vyvrcholením, korunou, naplněním. Teprve teď jsem si začala připadat jako opravdová ženská, předtím jsem se pořád cítila jako holka, i v pětadvaceti. I přes mastné vlasy a ucourané domácí šaty jsem cítila, že jsem Matka, byl to obrovský příliv sebejistoty, klidu a síly • ...byli jsme nervózní atd. atd., ale v zásadě myslím, že to náš vztah posílilo a hlavně posunulo do úplně jiných dimenzí. Najednou jsme prostě rodina • Já i moje žena bychom hodnotili první dítě jako přínos. Nedokážu přesně vyjmenovat proč, ale je to tak • Dítě náš partnerský vztah rozhodně posílilo. Dokonce bych řekla, že v období partnerských sporů je jakýmsi spojníkem mezi námi, a to ulehčuje uklidnění rozvířených emocí • Nemám dojem, že by to byl nějaký rozdíl, krom toho, že na nás dopadly tyhle ty další povinnosti, které jsou s dítětem spojeny. Samozřejmě, když bylo dětí víc, tak ty jsi byla taková víc pro ně a měli jsme míň času na sebe, ale nemám dojem, že by to bylo ke zlému, my jsme prostě pro to manželství potřebovali ty děti mít). Jiné páry se potýkají s většími či menšími partnerskými problémy, mluví o **Narušení vztahu** (Druhé dítě přineslo další změnu, i když méně radikální – už jsme věděli, že to může být těžké. Opět to narušilo náš manželský vztah, protože druhé dítě bylo

ještě náročnější než první. Je těžké vybalancovat priority – sladit potřeby dítěte s potřebami partnera • Naše partnerské vztahy ale hodně utrpěly, asi jsme s prvním dítětem neměli tolik spěchat • Určitě to stálo za to, ale jestli to bylo přínosem pro partnerské vztahy, to si nejsem úplně jistý • První dítě mě velmi odcizilo s manželem, protože si na nás neudělal čas, nepomáhal, jak bylo třeba, doma se zdržoval málo. I po druhém dítěti jsem byla hodně sama • Partnerský vztah je neutěšený. Žijeme spolu jen kvůli dětem. Manžel se dětem věnuje a z jejich příchodu měl radost • Naštěstí se mi partnera ukecat podařilo, a vyšlo to – ale náš vztah se tím silně poznamenal. Myslela jsem, že s narozením dítěte zcela vymizí, ale nestalo se tak. Dokonce zašel na matriku zapsat se jako otec. Starat se začal tak od sedmého měsíce po narození. Vrátily jsme se totiž z měsíčního pobytu v Americe a on zřejmě získal – oprávněný – dojem, že bychom také bez něj mohly klidně žít obě dvě), které může vést až k **Rozpadu vztahu** (Osobně jsem nebyla připravena na totální rozbourání současného života, bohužel to poznamenalo mimo jiné můj vztah s mužem, který se se situací nedokázal smířit. Po dvou letech jsme se rozešli. Něco se o předadopčinném období říká, jak může adopce „nabourat/narušit“ vztahy – nepřipravenost na možné vztahové problémy... • Jsou to dva měsíce, co bydlím s dcerou sama. Po pěti letech manželství jsem se rozhodla rozvést. Nikdy jsem domácnost nestíhala, jak si manžel představoval. Nevyžehlené prádlo leželo měsíc v obýváku, nádobí se nemylo ihned po obědě. Problémů, které jsme měli v manželství, bylo o mnoho víc a byly mnohem a mnohem závažnější • Po návratu z porodnice jsem byla zavalena prací kolem dětí, v noci jsme se moc nevyspali, manželovi začínal chybět klid, přespával v práci a to vše vedlo k naprostému odcizení a nakonec k rozpadu manželství – ač jsme více než rok chodili do manželské poradny • Pokud vychovává v manželství pouze jeden z partnerů a druhý se „veze“, nemůžou být děti přínosem do vztahu partnerů, postupem času buď žijí vedle sebe, nebo se rozejdou, vytrácí se význam manželství a rodičovství. Chtěla bych děti stejně, možná i více, ale rozmýšlela bych se s kým • ...neunesl to náš vztah s manželem. Nevěřil mi, že jsem unavená, šli do mě s jeho matkou, že jsem líná a nepořádná, prostě nemohlo, vydíral mě, když mi nebyl ochoten pohlídat, takže jsem se nemohla věnovat sobě, natož se vyspat, takže jsem se zhroutila, začala dost pít, pak jsem brala rok antidepresiva, kdykoliv mi něco vadí, manžel řekne, že jsem blázen, že nesnáší, jak ječím... O dítě se teď stará manžel víc, věnuje se mu, ale už si nerozumíme, nezajímáme se o sebe, chováme se k sobě jako spolubydlící na koleji – nespíme spolu).

A i když se o době s malými dětmi mluví jako o době **Změny sexuálního života** (...co se s námi stalo na intimní úrovni je taky složité – možná je to dočasné, ale v současné době vnímám svého partnera hlavně jako otce a sama sebe vnímám jako chodící mlíkárnou a servisní službu), ne vždy to znamená změnu k horšímu (...chováme se k sobě jako spolubydlící na koleji – nespíme spolu • Také nevyspalost, vyčerpání, s tím spojený méně aktivní sexuální život a čas na sebe vzájemně vůbec nebyl); některé páry vypovídají o pozitivní změně (Taky náš sexuální život příchod dítěte ovlivnil pozitivně. Můj muž je pozornější a já jsem zase méně náročná). A když děti odrostou, mohou

přijít změny velmi překvapující (Já po dětech neměla chuť několik let, tak mi přijde, že jsem chytla asi druhý dech. Jak říkám... kruhy před očima a jdu si za svým. Jsem asi z pohledu očí manžiči nemožná, protože on včera fakt nechťel a já ho znásilnila).

Respondenti, kterým se vztah narušil, mluví o **Nesouměrném rozdělení práce**. Problém je ten, že rodičovství je asociováno s tradičním rozdělením rolí, protože je z pohledu množství práce, kterou je třeba zvládnout, neefektivnější. Páry, které nároky péče očekávají (My jsme s manželem ani před dětmi neměli život výhradně jen pro sebe, pečovali jsme o prarodiče, takže to pro náš vztah nebyl šok, že se vše točilo kolem miminka) a kterým tradiční uspořádání v zásadě nevdáí nebo jsou na ně připraveny, situaci asi zvládají lépe (Pravda je, že u nás funguje klasický model, muž pracuje, žena se stará o domácnost. Ale mé ženě to nevdáí – myslím, že to nepředstírá –, za což jí rozhodně patří veliký dík). Pro mnohé je to ale neplánované a neočekávané (Můj manžel je bohužel vychovaný tak, že všechny domácí práce dělá žena. Na mou poznámku, že jsem nestudovala tak dlouho proto, abych pak dělala sluzku, kuchařku a uklízečku, mi odpoví: tak ses neměla vdávat) a mohou ho vnímat jako nefér ať už právem (Strašně se těším, až použiju větu „nic nedělám, jsem unavená z práce“ • ...při úklidu mi nadává, jak jsem nepořádná a neschopná, a dává mi najevo, že dělá práci za mě. Při těch výčtkách se ještě většinou dozvím, že ani neuvařím – doma ještě pracuju na počítači, někdy jídlo opravdu odbudu nějakou rychlovkou – manžel je z domova zvyklý na dvě teplá jídla denně. Většinou ale vařím úplně normálně, i s polévkou, a problém je jen v tom, že to manžel sní a v tu ránu zapomene, že něco jedl, a pak je ze svého pohledu právem rozhořčen. K tomu ještě zastává názor, že nádobí myje ten, kdo ho ušpinil. Navíc bere jako samozřejmost, že se většinu času starám o syna já, hlavně já jsem přece už chtěla dítě), nebo neprávem (Checht, většina párů s dětmi, které znám, vypadá tak, že žena je na mateřské, muž chodí do práce, a přesto se ještě dělí o domácí práce zhruba 50:50, což už je teda vůči tomu chlapovi dost unfair. Pak potkávám v práci vousaté mátohy, co spí pět hodin denně a dělají nejrůznější nebezpečné chyby – naposledy jeden dotyčný nechal zapnutý elektrický přímotop a odešel z budovy). Právě ta férovost a neférovost je subjektivní hodnocení, závislé na očekáváním a partnerském vztahu. Jsou i páry, kterým se negenderové rozdělení rolí podaří udržet v pro oba přijatelných mezích (Přínos pro náš partnerský vztah: Naučili jsme se kompromisům, určité dělbě práce bez ohledu na mužské či ženské role • ...moje žena zůstala doma na mateřské a větší část práce zůstala na ní. Ale pokud jsem byl doma, snažil jsem se pomoci. Co je na tom divného? Co čekáš? Manželka je doma, uvaří, uklidí, odpoledne přijdu domů, ona má své hotové, já si vezmu dítě, věnuju se mu, ona má čas na sebe. Uložím dítě a máme čas na sebe).

Závěr

Je evidentní, že příchod dítěte není korunou vztahu, ale jeho katalyzátorem (Pokud jde o partnerský vztah – řekla bych, že v konfrontaci s řešením problémů s dětmi – je

*takový „skutečný, opravdový“ prostě pro nějaké „obalování“ už není prostor • Na partnera možná není v prvních letech mnoho času, ale v něm se musí omezit oba partneři. Nevnímám to však naprosto negativně, děti si pořízujeme právě proto, abychom ten svůj čas smysluplně vyplnili). Dobrý posílí, slabý ještě oslabí. Téma rodičovství a partnerský vztah bylo významné i v části o pomoci rodičům; respondenti upozorňovali na to, jak je důležité mít čas na budování vztahu. Ve velmi zajímavé studii o nástrahách rodičovství [8] její autoři dospěli k závěru, že nejdůležitější jsou realistická očekávání a dobrý partnerský vztah, což potvrzují i naše analýzy. Ta realistická očekávání se týkají především rozsahu a dělby domácích prací; nespokojenost totiž neplyne ze skutečného podílu obou partnerů na domácích pracích a péči o dítě, ale z rozdílu mezi očekáváním a skutečností. Autoři studie říkají, že otcův podíl na domácí práci a péči o dítě je nejvýznamnějším prediktorem přizpůsobení se rodičovské roli jak u žen, tak u mužů (*Pro naše vztahy jsou děti přínosem. Tím, jak se muž věnuje mým dětem, cítím, že mě má rád*).*

Knihy připravující rodiče na rodičovství [7], [8], [31] zdůrazňují, jak zásadní je výběr dobrého partnera. Partneři mají dopředu počítat s tím, že se jejich vztah změní, že budou změny v sexuální životě, že novopočené matky budou víc vystresované. A hlavně si páry mají být vědomy toho, že dítě nevyřeší jejich špatný vztah. Jenže poznat, jak který partner bude reagovat v náročné situaci, je těžké; to ukáže právě až ta náročná situace. Tím ovšem nijak nepodceňujeme důležitost realistických očekávání (*...partnerské vztahy posílil výrazně pozitivně – po třinácti letech naší známosti už nás nemohlo nic negativního překvapit*).

Respondenti často zdůrazňovali, jak je důležité vztah v těžkých podmínkách budovat a udržovat (*...vztah tím určitě trpěl a museli jsme situaci napravit – cíleně budovat vztah i v přítomnosti dítěte • Je to o tom, rozdělit lásku mezi dva lidi, najít zpátky cestu k tomu druhému • Pro nás jako pro partnery to bylo náročné především z toho důvodu, že jsme museli začít mnohem více spolupracovat, domlouvat se, plánovat, že jsem na partnerovi byla mnohem víc závislá – do té doby prakticky vůbec • Náš partnerský vztah jsme museli začít vědomě opečovávat, i tak je mnohem méně intenzivní. Je velmi důležité efektivní a konstruktivní komunikace, jinak snáz dojde ke konfliktu • ...vliv je radikální, vznikne mnoho situací k řešení a tím i situací konfliktních a z toho potažmo mnoho situací krásných a hřejivých, když je vyřešíme). Myslíme si, že právě tady je těžiště práce různých prarodinných organizací: učit partnery budovat vztah a dát jim k tomu příležitost nabídkou kvalitních, důvěryhodných, prarodinných služeb.*

JAK A KDY VZNIKÁ VZTAH K DÍTĚTI ?

Realistická očekávání by člověk neměl mít jen ve vztahu k partnerovi (či jeho podílu na péči o dítě), ale i ve vztahu k dítěti. V části rozebírající motivy k rodičovství jsme se nepřiklonili k biologické podmíněnosti rodičovství – rodičovskému pudu. Hledali jsme i odpovědi na otázku, jak a kdy vzniká vztah k dítěti. Téma je důležité hlavně (ale nejen) pro lidi mající cestu k rodičovství nějak ztíženou (páry podstupující léčbu s využitím dárcovských gamet, žadatelé o náhradní rodinnou péči, nedobrovolně bezdětní,...). Biologizující teorie (například sociobiologie – [6]) dávají do popředí vazby biologické, především genetické. Tvrdí, že jedinec se chová tak, aby maximalizoval svůj evoluční úspěch, tedy míru, se kterou postupuje své geny dalším generacím. Sociálně konstruktivistické teorie [20] tvrdí, že sociální realita není jedinci objektivně dána jako fakt, ale je neustále znovu konstruována v procesu sociální interakce a komunikace. Staví tedy na psychosociálních vazbách.

Vyjádření našich respondentů k tématu „vztah k novorozenci bezprostředně po porodu a dál“ zahrnují celou škálu možných výpovědí mezi oběma polaritami. Někdo říká, že ho zalila **Silná vlna rodičovské lásky** (*Zalila mě vele-vlna mateřské lásky a považovala jsem svého syna za nejkrásnějšího na světě* • *Vlna otcovské lásky ihned po porodu byla intenzivní – slzy* • *Byla to hned naše Julinka a chtěli jsme ji mít pořád u sebe* • *Je jedno, jestli to dítě je první, druhé nebo třetí, ale když ho poprvé spatříte, zalije vás ta „vlna mateřská“* • ...ano, v životě je to tak skvěle zařízené, že přestože si budoucí rodič sám sebe neumí jako rodiče představit, v okamžiku narození dítěte vše přijde. U nás to byla vlna obrovské lásky k tak bezbrannému tvorečku a hned poté pocit zodpovědnosti za každou chvíli jeho života), jiný má **Hezké, ale ne tak silné pocity**, jak čekal (*Mám samozřejmě moc hezké vzpomínky na to, když jsem své dvě děti viděla poprvé. Ale myslím, že se moje láska k nim vyvíjela postupně*). Další velmi velká část respondentů bezprostředně po porodu **Žádný vztah k dítěti** necítí (*Musím se přiznat, že jsem po prvním porodu žádnou „vlnu mateřské lásky“ necítila* • *Nic mě nezalilo. Ačkoli jsem se moc těšila, můj první pocit byl asi údiv* • *Při prvním dítěti jsem očekávala v literatuře zmiňovanou záplavu lásky, ale byla to spíš záplava pocitů nejistoty a uvědomování si obrovské zodpovědnosti, kterou jsem v té době cítila spíš jako tíhu* • *Když se narodila první dcera, žádné mateřské pocity se ještě nedostavily* • *Já jsem děti chtěla, ale těhotenstvím ani porodem se ve mně nic neprobudilo, všechno přišlo až později, pomalu, průběžně*).

Často jsou zklamáni nenaplněným očekáváním a mají **Obavy o své rodičovské kompetence** (*Chvilí jsem přemýšlela, zda jsem vůbec normální. Týden po porodu, kdy má první dcera proplakala den i noc a já z toho byla úplně přišerně unavená, jsem si kladla otázku, zda toto „uřvané miminko“ mohu mít vůbec ráda* • ...pak vím, že jsem ležela a v hlavě se mi honilo, že to byl omyl a že jsme si to dítě neměli pořizovat,

když jsem po něm nijak vášnivě netoužila – že teď se to ukázalo – že nemám mateřské city atd. • Hned po porodu jsem opravdu žádnou přemíru citu ke svému dítěti necítila. Tenkrát jsem si myslela, že jsem fakt nějaká divná), ale není to pravidlem (...po porodu mě žádný velký pocit nezalil, ale už to prostě bylo moje dítě a že bych ho snad neměla ráda mě ani nenapadlo).

Zásadní část respondentů (i těch, kteří vlnu rodičovské lásky po porodu zažili) vypovídá o **Postupném vytváření vztahu** (...věděla jsem, že je to naše vytoužené dítě, ale musela jsem si ho „opoznávat“ • Náš vzájemný vztah se však rozhodně vyvíjel, společnými zážitky, novými zkušenostmi, strachem během nemocí apod. se mateřské i otcovské pouto upevňuje a zesiluje. • U mě se vztah jednoznačně vyvíjel a řekla bych, že kulminuje nyní, když jsou dceři dva roky. • Láska k dítěti se vyvíjela postupně, ruku v ruce s tím, co jsme spolu zažili. Třeba s každou nemocí, překonanou překážkou, jsem ho měla radši • ...vztah se teprve vyvíjel. Naskočilo to ze zodpovědnosti • Určitě mne zalila vlna mateřské lásky, nadšení, spokojenost, radost, že mám své vlastní dítě konečně před sebou, hrdost nad svým „výkonem“. Ale ta opravdová, podložená a zasloužená láska teprve přichází s časem stráveným s dítětem, s denními starostmi a radostmi • ...narození jsem prožíval spíše rozumově než emotivně a vztah se pak vyvíjel). Mnozí respondenti nepovažují pro vznik vztahu za důležitý porod, ale fakt těhotenství (Mateřskou lásku už jsem cítila od pozitivního těhotenského testu • Vlna mateřské lásky mne zalévala už v těhotenství • Můj vztah k dětem se vyvíjel již během těhotenství, narozením dítěte jen přirozeně pokračoval), a na tom, zda byl v těhotenství prostor pro těšení se, mohou záviset i pocity u porodu (Když se narodil první syn, byl jsem u porodu a vytryskly mi slzy snad na půl metru. U druhého už to takové nebylo. Na prvního syna jsme měli spoustu času se těšit, ale na druhého jsme to kvůli prvnímu asi trochu zanedbávali, a tak mi to tak nepříšlo). Významnou roli v tom, zda se „vlna rodičovské lásky“ bezprostředně po porodu dostaví, může mít i průběh porodu (Porod dcery byl strašný. Byla jsem rozervaná, malou hned odnesli. Ani jsem neměla zájem ji vidět • ...u prvního dítěte mě žádná vlna nezalila – byl jsem rád, že matka i dítě přežily • ...těžko popsat, co přesně jsem cítila, když ten porod byl konečně u konce, ale asi hlavně šilenou úlevu a únavu • ...když miminko vytáhli, tak vím, že mě vlastně už ani nezajímalo, co to vlastně je, a když mi ho pak položili do náruče, přival citu se nekonal).

Ale pozor, podobné pocity zažívají i rodiče adoptivní a pěstouni. Mohou pocítit **Silnou vlnu rodičovské lásky** (Když jsem svého adoptivního syna viděla poprvé na fotografii – byla to „láska na první pohled“ • Během čekání na děti u mě nastaly jisté hormonální změny, včetně některých měřitelných. U dcery jsem se dokonce rozkojila (kojím sunarem s hadičkami, ale i vlastním mlékem), snad i s pomocí bylinek a vysazení antikoncepce. U prvního – syna – jsem na začátku dlouho prožívala naprostou euforii • U jednoho ze čtyř přijatých dětí jsem pocítila to přeskočení jiskřičky, u ostatních to bylo spíše pozvolné. Důvod byl asi ten, že to jedno děcko jsme si brali maličké, tam to bylo asi dané tou bezbranností • Také jsem se zabývala otázkou, budu ho hned milovat, probudí se ve mně

*mateřský cit, vždyť je to úplně cizí dítě. Ono to ale přejde hned když si ho přivezete domů. Vždyť on byl vybrán pro nás a my pro ně. Je to naše sluníčko, smysl našeho života. Jsem ráda, že jsem mohla prožívat chvíle, přemýšlet a víc si uvědomovat určité věci, které bych s biologickým dítětem nikdy neprožila, o tom jsem přesvědčená. Jsem hrozně vděčná, že jsme se tak rozhodli, a adopci považuji za nejlepší, co mě v životě potkalo), mohou zažívat i **Postupné vytváření vztahu** (U malé už to bylo složitější, mj. kvůli zdravotnímu stavu syna i zvyšujícímu se nátlaku na vztah s manželem. Vztah, který mě uspokojuje stejně jako vztah se synem, jsem si k ní vytvořila až po několika měsících • U mě se vztah postupně vyvíjel, první setkání bylo hodně rozpačité hlavně ze strany syna. Žádná vlna se nekonala. Ale moc se mi líbil. Je to můj syn, budím se při jeho sebemenším zakňourání ze spánku, rozeznám bez problémů typy pláče – vztek, bolest, strach..., mezi dětskými hlasy rozeznám ten jeho. K biologickému dítěti bych se chovala, cítila a jednala úplně stejně – to si myslím upřímně). A zcela jistě zažívají nebiologičtí rodiče i **Obavy o své rodičovské kompetence** (Takže to také může být u některých lidí, že ten vztah k těm biologickým dětem je přes ten porod nějakým způsobem jiný než k těm přijatým. Já si to tedy nemyslím. Já si myslím, že je to o vnitřním nastavení toho člověka, protože když se mě některé pěstounky ptají, že to přece nemůže být pravda, že ty přijaté děti by měl mít člověk stejně rád jako vlastní, tak si to nemyslím. Myslím si, že je možné mít všechny děti stejně ráda, ale člověk se k těm dětem prostě různě chová, protože každé to dítě potřebuje tu mámu jinou). Ale to už je téma přesahující rámec této publikace.*

Závěr

Příkládáme se k teorii, že vztah rodič–dítě je založen více na komunikaci (verbální a neverbální) a na sdílení intimity než na biologické vazbě. Podporuje to i diskuse kolem mediálně známé záměny dětí v porodnici v Třebíči. Zásadním faktorem pro vztah k dítěti je společně prožitý čas (*U čtvrtého dítěte se vytvořil vřelý vztah dřív, než měla k němu manželka. Po porodu totiž žena onemocněla nakažlivou chorobou a o děti jsem se staral já*), zkušenost s rodičovstvím (*Pocit, kdy jsem poprvé spatřil a v náručí držel svého prvorozeného a později i další děti, je těžko popsitelný. Jistě se i u dalších dětí vyvíjel a prohluboval. U prvního šlo o otcovskou a u posledního bych skoro řekl už o mateřskou lásku • První dítě jsem chápal více jako manželčinu věc – narodily se „jí“, poslední dítě, kdy jsem byl poprvé u porodu, se už narodilo „nám“*) a touha po dítěti (*Formulaci „vlna otcovské lásky“ považuji za přemrštěnou, spíš těžce identifikovatelnou. Tento příměr se asi hodí pro manžele, kteří velmi dlouho čekají na dítě. Jinak se vztah k dítěti buduje postupně • Hlas krve? Nevím. Asi je to touha, aby tento hlas existoval, a věřím, že z té obrovské touhy může „hlas krve“ vzniknout*).

Toto téma je velmi závažné, i proto, že stále více lidí, jejichž touha po dítěti se nenaplnuje, přistupuje na léčbu poruch plodnosti s pomocí dárcovských gamet. Podrobný výzkum nás čeká.

ZÁVĚR

Od psychologů, sociálních pracovníků a dalších tzv. pomáhajících profesí se obvykle očekávají jasné a stoprocentně fungující rady. Ty jsme v této publikaci nenabídlí. Popisujeme rodičovství jako velmi náročnou roli, plnou nejistot a rizik. Snad můžeme ale přece jen nějakým způsobem ty nejistoty a rizika zmírnit. V závěru nabízíme výpovědi rodičů o tom, jak jsou se svým rozhodnutím spokojeni. Nijak je nekategorizujeme, zdá se nám nejlepší uvést je bez komentáře.

- *Jednoznačně dítě ano. Dříve jsem chtěla maximálně dvě děti, nyní si umím představit děti i více. Stálo to rozhodně za to! Přínosem pro partnerské vztahy – ano, i když se někdy v názorech na výchovu rozcházíme, ale to je, myslím, normální. Teď jsme rodina a je to tak, jak to má být. Jsme všichni spokojení. Partner by odpověděl minimálně stejně – jen klady (on je ten rozmazlovač), takže by to vychválil ještě víc.*
- *Ano, ano, ano!!! Všechno bylo přesně tak, jak mělo být. Všechno dopadlo skvěle. Přežili jsme pubertu našich dcer a teď máme doma dvě chytré a krásné přítelkyně. Jedna je citlivá a empatická po mně, druhá racionální a vtipná po tatínkovi. Dali jsme jim ze sebe to nejlepší, měly aktivní a pohodové dětství – a teď sklízíme výsledky. Víím, že to zní až nepravděpodobně idylicky, ale přála bych to každému.*
- *Asi bych nic neměnil. Dítě bylo dobré rozhodnutí a to druhé taky. A když náhodou bude i třetí, tak taky. V partnerských vztazích se to určitě odrazí, protože nemáme čas a ani náladu hledat na sobě malicherné chyby, ale koukáme, jak nám rostou ratolesti atd. Je docela možné, že kdyby jsme děti neměli, tak už možná nemáme ani jeden druhého.*
- *Nelituji, ale bylo a je to to nejnáročnější a nejtěžší, co jsem v životě podnikla, a to si myslím, že jsem profesně i osobně dokázala hodně.*
- *Bez dětí si život nedovedu představit. Měli jsme (a máme) krásné, harmonické manželství. Určitě bychom do toho šli stejně. Milujeme své děti a vnuky, i když jsou to většinou starosti, těch radostí v dospělosti ubývá.*
- *Celkově bych řekla, že narození dítěte a rodičovství vůbec je další krok vzhůru na cestě hodnotami v životě a že je ten schod pořádně velicej...*
- *Dcera je teď v pubertě, a tak to jsou docela problémy. Myslím, že jsem někde měla dělat víc, jinak, anebo méně. Teď to dělám jinak. Jsem trpělivější. Asi jsem si hlavně měla vybrat jiného partnera. Své děti miluji. Moje rozhodnutí mít syna i přes zákaz manžela bych udělala znovu. Manžel by odpověděl, že druhé dítě nechtěl.*
- *Děti jsou v mém životě velkým darem a i mě hodně obohatily a obohacují. Byl to nejlépe investovaný čas v mém životě. Pro naše vztahy jsou děti přínosem. Tím, jak se muž věnuje mým dětem, cítím, že mě má rád. Z dnešního pohledu bych možná zvládla ještě jedno dítě navíc.*

- Ač bylo období po narození dvojčat velmi náročné (psychicky, fyzicky i sociálně a finančně), nelituji ničeho. Stejně tak nelituji narození posledního syna, naopak jsem si mateřství s věkovým odstupem užívala. Přestože ani jedno manželství nevydrželo (první právě z důvodu příchodu dětí – více neočekávaných), ani já ani manželé nelituji, nyní už spolu velmi dobře vycházíme. Došli jsme k názoru, že nám příchod dětí život obohatil, naučil nás spoustu nového, a to, že se rozpadly partnerské vztahy, vedlo časem k lepšímu porozumění jeden druhému i dětem samotným. Kdybych mohla znovu volit, zda děti ano, či ne – tak určitě ano. Dokonce lituji, že již žádné další dítě mít nebudu.

- Přínos pro náš partnerský vztah: Naučili jsme se kompromisům, určitě dělbě práce bez ohledu na mužské či ženské role. Můj manžel říká, že je vděčný, že jsem byla neústupná a prosadila si IVF (bez toho bychom byli bezdětní) a že je moc rád, že děti máme.

- Jsem hrdý na to, že jsem táta a rád se o to podělím.

- Volba byla výborná... Ubylo by nám hodně legrace a hezkých vztahů. Buduje to i manželství. Snad budeme mít víc dětí. Mého manžela děti někdy unavují. Vadí mu, že je doma rušno. Radši by už další neměl.

- Odstupem vidím volbu – mít děti – jako výbornou. Díky dětem se výrazně proměnil můj charakter (z netrpělivé na trpělivou, z lenivé na pracovitou, z nespolehlivé na spolehlivou, z „tvrdé“ na schopnou odpouštět, ze sobecké na dávající...). Při možném opětovném rozhodování bych se rozhodla stejně – děti mít, a mít tři.

- Když jsou děti hodné a v „pohodě“, tak jsem rád, že je mám a těším se na další roky, které ještě spolu prožijeme. Když zlobí, zvláště to starší, pak si kladu otázku, jestli jsem jako rodič neselhal, jestli jsem neměl zůstat svobodný a bezdětný, jestli by pro moje děti nebylo lepší, kdyby žádného tátu neměly.

- Mít děti byla dobrá volba, nechtěla bych být ani bez jednoho. Byla dobrá volba i přijmout děti do pěstounské péče. Manželství se utužilo a ujednotilo. Máme se v manželství už líp než na začátku. A to jsme nikdy neprošli vážnými konflikty.

- To, že jsem měla dítě, považuji za velký přínos (obohacení) pro svůj život. Bohužel pro mého tehdejšího manžela bylo dítě pouze „požírač peněz“. Dnes lituji, že mám jen jedno dítě, ale protože můj manžel další děti nechtěl a manželství se časem rozpadlo, další děti nemám.

- Život s dětmi v PP mě přes všechny problémy velmi obohacuje a naplňuje. Neměnila bych a vím, že moje volba byla pro mě přínosem. Chtěla bych znovu děti, pokud možno znovu tyhle...

Mám dvě děti, které miluji, ale nemyslím si, že kdybych si je nepořádila, byl by můj život méně kvalitní..., jen by byl prostě jiný.

- Má nejlepší kámoška má Nikolku, dvouletou holčičku, ale že by byla štěstím bez sebe, to teda není. Je našťavaná, že na nic nemá čas, vše se točí kolem Nikolky.

- Zním jeden starší pár, který děti mít mohl, ale rozhodl se, že je mít nebudou, cestují i na stará kolena, užívají si a žádné trápení o ochuzení života necítí. Dnes je jim kolem sedmdesátí, říkají, že ničeho nelitují, že měli a mají hezký život.
- Kdysi jsem také plácal, že nemůžeme mít dítě, protože na to nemáme dost velký příjem, omezovalo by to naši kariéru atd. Potom se nám (tak trochu neplánovaně) narodil syn, a ejhle, v kariéře jsem se nezastavil já ani manželka, na dovolenou jezdíme také a že bychom najednou byli chudí, to jsem také nezaznamenal. Naopak, kvalita našeho života je mnohonásobně lepší.
- Mně už táhne na čtyřicet. Pravda, mám i trošku tu kariéru, ale jinak stejně – manžel, peníze, spokojenost se svým životem a hlavně naprostá absence nějakého mateřského pudu. Na druhou stranu věřím tomu, že kdyby už na to přišlo a nějak by došlo k tomu, že bych dítě měla, určitě bych mu lásku a péči věnovat dokázala.
- Mít děcka je risk. Je toho tolik, co se může pokazit. Ale stejně jsem moc rád, že je máme.
- Za mlada jsem já osobně děti taky nechtěla, náhoda tomu chtěla jinak. Jsem spokojená, ale umím si představit svůj život i jako svobodná a bezdětná, a věřím, že bych netrpěla. Pokud jste totiž nespokojení, dítě a rodina vám vaše problémy nevyřeší ani nezmenší.
- Zničila jsem si nadobro postavu, ano, nekoupím si nové boty, protože musím kupovat boty dětem, co čtvrt roku nové, nepojedu na dovolenou, protože na ni prostě nemáme, ano, kariéra je nadobro pryč, kurzy jógy a salsy nenavštěvuji, protože nemám hlídání, ale... chtěla jsem to tak.
- Teď už si nemusím pamatovat spoustu ženských jmen, stačí jedno (vlastně dvě – máme holku). A rozhodně si nepřijdu nějak ochuzený, spíš naopak, znovuobjevil jsem zapomenuté koničky, žiju podstatně zdravěji...
- No jen bych dodal... že večer si lehnout s děckama do postele, vykládat si, lechtat se, udělat si hostinu z gumových medvídků a přitulit se k voňavému, okoupanému tělíčku, které vás bezmezně miluje, to je zážitek, který bych nevyměnil ani za konto Billa Gatelye.
- Já být můj manžel, tak dítě chci taky. On si buduje kariéru, pěstuje dál své koničky, přátele, když večer přijde domů, z malého si vezme jen to nej – chvilku ho pochová a tím jeho role hasne. A já? Všechno je v háji. Život se mi přetočil o 180 stupňů, oproti dřívějšímu aktivnímu životu nemůžu nic, nikam, přišla jsem vlastně o všechno – přátele, zajímavou práci, která s prckem už nepůjde, koničky... Ano, získala jsem drobečka, ale v případě, že mě můj muž opustí (což se bohužel stává), si pravděpodobně nenajdu ani slušně placenou práci a možná dítě přidělí otcí, protože má přece stejná práva, i když pro vyplácení syna neudělal nejmenší. Že pracuje? To já při MD také, i když za pár korun. Příště bych do toho nešla.

- Pokud mám z pohledu emocí srovnat dovolenou v Karibiku a přivítání mého ročního syna, když přijdu z práce, tak na plné čáře vede mladej.
- Já dítě mám, chtěla jsem ho, miluju ho, ale nepovažuju mateřství za smysl života.
- Ale já jsem třeba prožila mnohem větší pýchu na to, že se Ondra vyučil kartáčníkem, než na to, že můj prvorozený syn odmaturoval. Protože to, že Daník odmaturuje, a on pak ještě studoval MatFyz, to bylo prostě jasné, ale to, jestli se Ondra vyučí kartáčníkem, to tak jistě nebylo.
- A já si furt říkám, my to tu umíme, na ty děti jsme zařízení, měli jsme jich deset, máme jich tu už jen pět a ještě ti dva kluci by klidně mohli být u nás. A vím, že to bude starost, práce a sázka do loterie, protože to zase budou děti s handicapem, zase budu ta matka, která v očích učitelů je matka s problematickými dětmi. Stejně je ve mně nastavený, že tohle v životě má úplně největší smysl – mít někoho rád, pomoci mu žít v normální rodině, udělat jeho život pěkným. Tento výzkum se točí okolo toho, jaký je to být rodičem, i za pomoci asistované reprodukce, a já jsem šťastná, že jsem mohla být těhotná a zažít porod, kojení. Ale dětské domovy jsou plné dětí a já si myslím, že jít takovouhle cestou – být náhradním rodičem, není vůbec špatné!
- Já dal za svou dceru, a to nebyla jistota, že se to povede, 300 litrů za umělé oplodnění. Nějak nedokážu pochopit ty ženy, které se dobrovolně připraví o ten pocit – radosti, štěstí a vůbec NAPLNĚNÍ. A to můžou zdarma :-) DAL BYCH I MILION, tehdy i dnes...
- Děti mě udržují v „reálu“, ale jsem ráda, že jsou už velké. Práce bylo dost a ještě více zodpovědnosti. Malé děti mě dnes vůbec nelákají, péče o ně mě zaměstnala na dvacet let. Tuto službu 24 hodin denně nikdo neocení, finančně vůbec a ani morálně. Lidé si daleko víc váží „otce“, který se o ně nezajímal ani minutu. Je ale jinak všestranně úspěšný, dělá kariéru a je vážený. Má co chce a koho chce, jak už to souvisí s penězi. Ale děti jsou kvalitní.
- Já moc po dětech netoužila, navíc jsem podle doktorů byla od čtrnácti let neplodná, ale asi ty děti toužily po mě, tak je prostě mám. Každé těhotenství jsem zkraje obřečela – jak já to jen zvládnu – no dneska jsou kluci dospělí...
- Moc dobře si vybavuji situaci, kdy jsem jela s holkama ze třídy na nějakou „pařbu“ a já tam byla jako jedna z posledních bezdětná. Kecaly tam o dětech ty, které je měly na můj vkus extra brzy (23 let jim bylo), a já po chvíli jsem tak zvědavě hodila do placu dotaz: „Co na těch dětech je tak skvělého, vždyť je to starost od rána do večera.“ Jedna z nich se tak otočila a povídá: „Víš, jak je to krásné, když spí?“ Byla jsem tou odpovědí konsternována. Tož k čemu to pak je, když je to pěkné, jen když to spí?! Hmmm, když se splášily hormony mně, vzpomněla jsem si záhy. Po podivném dni, plném pláče a vzteku, jsem stála nad postýlkou a povídám si, jak je nádherná, když spí, a v tu chvíli jsem si vzpomněla na onu spolužačku. Měla pravdu.

LITERATURA

- [1] Badinter, E. (1998). *Materská láska od 17. století po současnost*. Bratislava: Aspekt.
- [2] Bierzová, J. (2006). Rozdělení domácích prací a péče o děti v rodině. In: A. Křížková, ed.: *Pracovní a rodinné role a jejich kombinace v životě českých rodičů. Sociologické studie/Sociological studies 2006/14*. Praha, SÚ AV ČR.
- [3] Commission of the European Communities. (2005). Green Paper "Confronting demographic change: a new solidarity between the generations". COM(2005) 94, March 2005. Retrieved April 7, 2009, from http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/site/en/com/2005/com2005_0094en01.pdf
- [4] Čermák, I. & Štěpaníková, I. (1997). Validita dat v kvalitativním psychologickém výzkumu. *Československá psychologie* 6 (41), 503–512.
- [5] Čermák, I. & Štěpaníková, I. (1998). Metody kontroly validity dat v kvalitativním psychologickém výzkumu. *Československá psychologie* 1 (42), 50–62.
- [6] Dawkins, R. (2003). *Sobecký gen*. Praha, Mladá fronta.
- [7] Engel, B. (1998). *Parenthood decision: discovering whether you are ready and willing to become a parent*. New York: Doubleday.
- [8] Feeney, J. A., Hohaus, L., Noller, P., Alexander, R. P. (2001). *Becoming Parents. Exploring the Bonds between Mothers, Fathers and Their Infants*. Cambridge: Cambridge University Press.
- [9] Fialová L., Horská, P. & Kučera, M. (1995). *Současné a perspektivní proměny rodiny, manželství a rodičovství*. Praha: Start.
- [10] Grant, J., Hoorens, S., Sivadasan, S., Loo, M. van Het, DaVanzo, J., Hale, L. et al. (2004). *Low Fertility and Population Ageing. Causes, Consequences, and Policy Options*. [Electronic version]. EU: RAND Corporation.
- [11] Hašková, H. (2006). Reprodukční preference a bezdětnost v České republice ve světle kvantitativních dat. Dostupné na: <http://www.soc.cas.cz/download/364/reprodukcn%C3%AD%20preferenc%C3%AD%20bezdetnost.pdf>
- [12] Horská, P. (1999). *Naše prababičky feministky*. Praha: NLN.
- [13] Horská, P., Kučera, M., Maur, E. & Stloukal, M. (1990). *Dětství, rodina a stáří v dějinách Evropy*. Praha: Panorama.
- [14] Konečná, H. (2003). *Na cestě za dítětem. Dvě malá křídla*. Praha: Academia.
- [15] Matějček, Z. (1994). *O rodině vlastní, nevlastní a náhradní*. Praha: Portál.
- [16] Možný, I. (1990). *Moderní rodina (mýty a skutečnosti)*. Brno: Blok.

- [17] Možný, I. (1999). *Sociologie rodiny*. Praha: SLON.
- [18] Ministerstvo práce a sociálních věcí ČR. (2004). *Národní zpráva o rodině*.
- [19] Palonciová, J. (2002). *Rodinné chování mladé generace*. Praha: VÚPS.
- [20] Petrušek, M. (2008). Sociální konstruktivismus – nový pohled na společnost nebo slepá ulička sociálního bádání? *Czech Sociological Review 05/2008*, s. 1055–1058.
- [21] Rabušic, L. (2001). *Kde ty všechny děti jsou? Porodnost v sociologické perspektivě*. Praha: SLON.
- [22] Scholler, J. E. (1999). *Adopcia, vztah založený na slube*. Bratislava: Návrat domov.
- [23] Silke, D., Ntebaleng, M., Johannes, M., van der Spuy Zephne (2007). Motives for parenthood among couples attending a level 3 infertility clinic in the public health sector in South Africa. *Human Reproduction*, doi:10.1093/humrep/dem279
- [24] Slepíčková, L. (2007). Vajíčko, spermie, zkumavka... a gender: Postoje českých žen a mužů k asistované reprodukci a adoptivnímu rodičovství. *Gender – rovné příležitosti – výzkum*, Praha: SoÚ AV ČR, 8, 2, s. 68–75.
- [25] Sobotka, T. (2004). *Postponement of Childbearing and Low Fertility in Europe*. Doctoral thesis, University of Groningen. Amsterdam: Duch University press.
- [26] Strauss, A. & Corbinová, J. (1999). *Základy kvalitativního výzkumu – postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert.
- [27] Stöbel-Richter, Y., Beutel, M. E., Finck, C., Brähler, E. (2005). The “wish to have a child”, childlessness and infertility in Germany. *Human Reproduction 2005 20(10):2850–2857*; doi:10.1093/humrep/dei121.
- [28] Sullerot, E. (1998). *Krize rodiny*. Praha: Karolinum.
- [29] Trussell, J., Vaughan, B., Stanford, J. (1999). Are All Contraceptive Failures Unintended Pregnancies? Evidence from the 1995 National Survey of Family Growth. *Family Planning Perspectives, 1999, 31(5):246–247 & 260*.
- [30] Vágnerová, M. (2007). *Vývojová psychologie II*. Praha: Karolinum.
- [31] Wade, D., Kovacs, L. (2005). *I want a baby, he doesn't*. Cincinnati: Adams Media.

Reprodukční zdraví 2009
Editor – Hana Konečná

Vydalo Nakladatelství Galén, Na Bělidle 34, 150 00 Praha 5
www.galen.cz

ve spolupráci se Zdravotně sociální fakultou Jihočeské univerzity v Českých Budějovicích
Jazyková korektura: Zuzana Straková
Obálka a grafická úprava: Magdalena Říčná
Tisková příprava: Metoda spol. s r. o.

Náklad: 2000 ks
ISBN: 978-80-7262-617-5